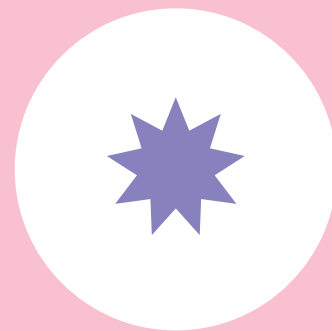

L
G
B
T

**Analiza efekata
Strategije i pretećeg
Akcionog plana prevencije
i zaštite od diskriminacije**

LABRIS

organizacija za lezbejska ljudska prava, osnovana je u Beogradu 1995. godine i svojim doslednim zalaganjem za ravnopravne mogućnosti kroz afirmativnu akciju pokrenula je i realizovala brojne projekte od suštinskog značaja, ne samo za unapređivanje položaja LGBTI osoba, već i za poštovanje univerzalnih ljudskih prava i različitosti u našoj zemlji.

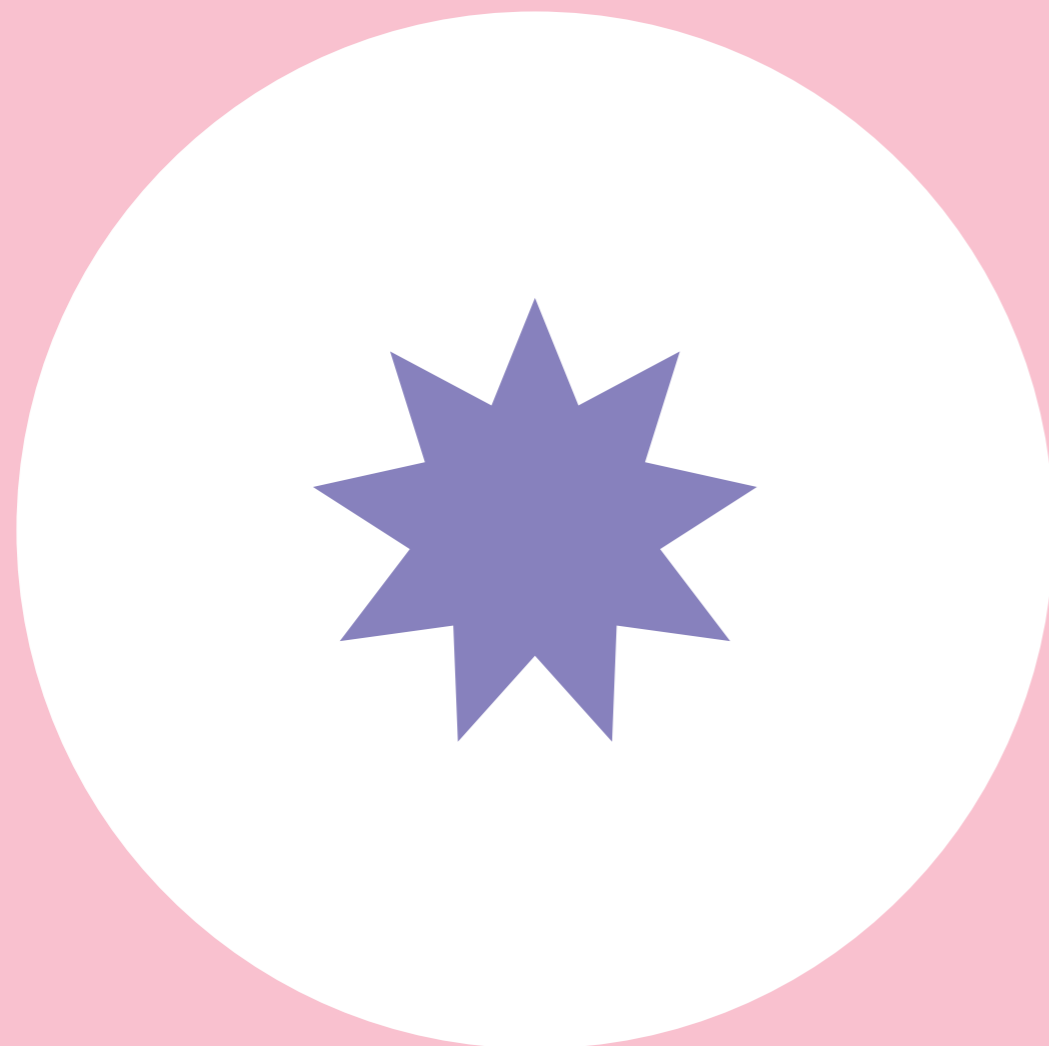
Kao najznačajnije izdvajamo prvi lezbejski veb sajt, prvu paradu Ponosa u SR Jugoslaviji, predlog izmena i dopuna Zakona o porodici, učešće u izradi trogodišnjeg Nacionalnog plana aktivnosti za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Inicirale smo aktivnosti koje su dovele do promene upitnika za dobrovoljne davaoce krvi, kojim je osobama drugačije seksualne orijentacije dozvoljeno da daju krv.

LABRIS je 2008. konačno dobio odgovor od Srpskog lekarskog društva na zahtev koji je upućen još 2005. godine, kojim SLD potvrđuje zvaničan stav Svetske zdravstvene organizacije – da istopolna orijentacija nije bolest.

LABRIS je inicirao okupljanje PFLAG grupe koju čine roditelji, članovi porodice i prijatelji lezbejki i gejeva, posvećeni unapređivanju položaja i društvenog prihvatanja LGBT osoba, kao i kampanju o registrovanim istopolnim zajednicama „**Ljubav je zakon**“.

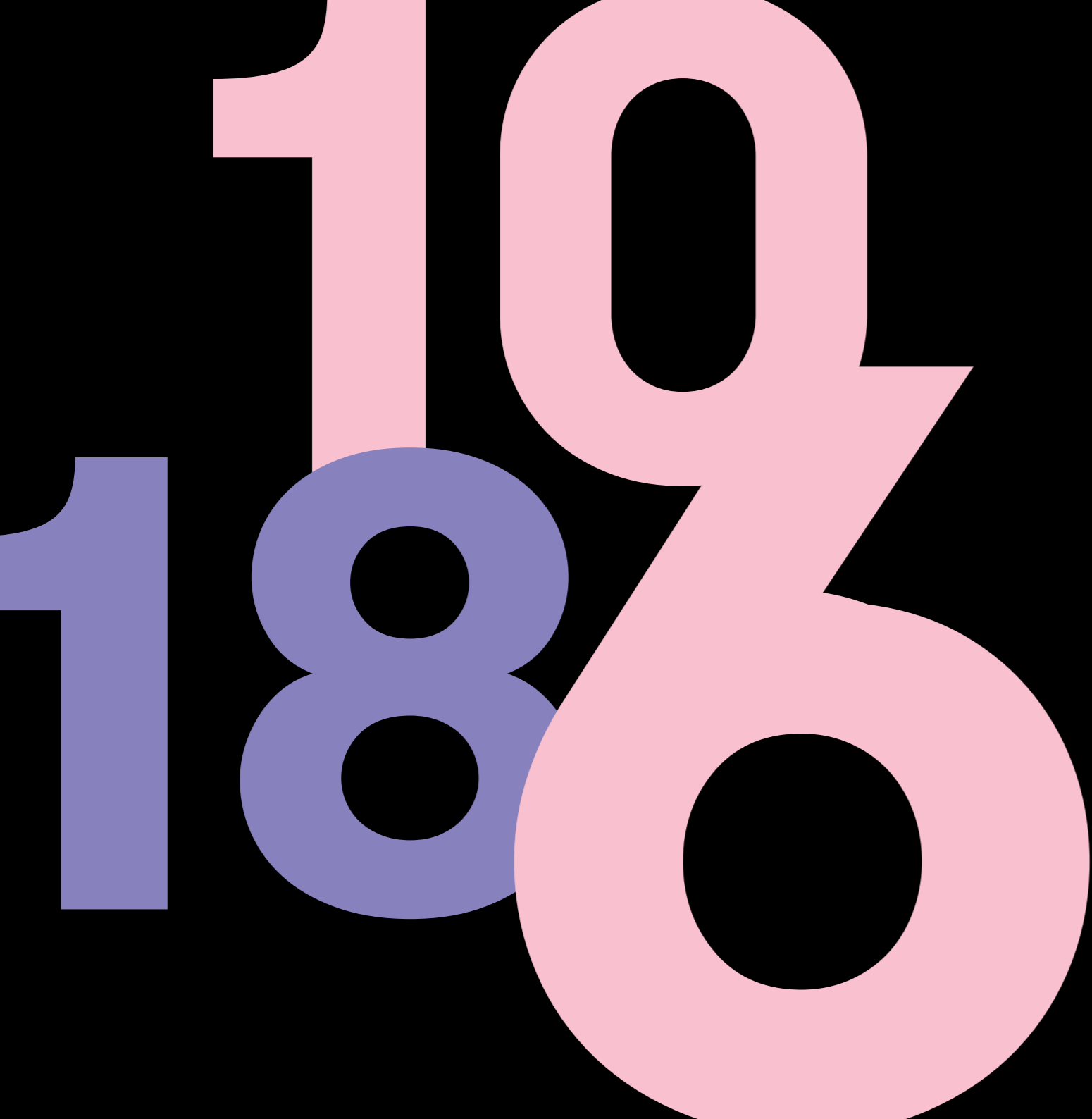
Beograd 2019.

Sadržaj

01. Uvod	7
02. Iz izveštaja nezavisnih tela	11
03. Pitanje LGBT sloboda u istraživanjima	15
04. LGBT u izveštajima mehanizama UN za ljudska prava	21
05. Dometi Strategije	23
06. REZULTATI PRIMENE AKCIONOG PLANA ZA PRIMENU STRATEGIJE PREVENCIJE I ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE	27
07. Zaključak ili šta je urađeno, a šta nas još čeka	53
08. Dugočekani zakon	57
09. PREPORUKE	59

01.

Uvod

Posle 10 godina od donošenja Zakona o zabrani diskriminacije, 6 godina od usvajanja prve Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i 18 godina od prve Parade ponosa u Beogradu, i dalje govorimo o jasno izraženom govoru mržnje u javnom diskursu, o prikrivenoj, a često i otvorenoj diskriminaciji u svim društvenim oblastima. Srbija ostaje duboko podeljeno društvo po pitanju slobode izbora partnera, rodnog identiteta i seksualne orijentacije. Istraživanja¹ pokazuju da građani prepoznaju LGBT osobe kao jednu od najdiskriminisanijih grupa, ali bez obzira na to, više od četvrtine građana ne želi LGBT osobu kao kolegu, skoro polovina ne želi da budu vaspitači njihovoj deci, dok se čak 63% protivi braku sa LGBT osobom.

Ipak, na javnoj sceni jedan događaj pravi razliku, makar na nedelju dana.

Parada ponosa.

U 2017. godini u štampi dominira naslov - „Parada ponosa” u Beogradu održana bez incidenata. Pod sloganom „Za promenu” u Beogradu je u svečarskoj atmosferi i bez incidenata održana „Parada ponosa”. Razliku u odnosu na prethodne godine pravi učešće premijerke Vlade Republike Srbije Ane Brnabić, koja je poručila da Srbija poštuje različitosti i da će Vlada biti tu za sve građane. Prajd 2017. završen je

¹ Istraživanje „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji”, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd 2018 - dostupno na internet prezentaciji: <http://ravnopravnost.gov.rs/odnos-medija-u-srbiji-prema-diskriminaciji-cir/>

obraćanjem ambasadora amsterdamskog prajda Hansa Vanhovea, koji je rekao da Srbija napreduje na polju prava pripadnika LGBT zajednice i posebno je pohvalio činjenicu da je paradi prisustvovala premijerka, i da je veoma hrabro od nje što se odvažila na taj korak. Premijerka Srbije Ana Brnabić je uoči šetnje poručila da Srbija poštuje različitosti i da je to ono što doprinosi jačanju društva, kao i da Vlada neće tolerisati govor i zločin iz mržnje i dosledno će ih sankcionisati.

Prajd iz 2018. godine ostaće upamćen po tome da je po prvi put u Srbiji više bilo učesnika nego policajaca. U koloni od 1500 ljudi, pored premijerke, više ministara, gradonačelnik Beograda, kao i predstavnici opozicionih stranaka i diplomatskog kora. Ipak, nije zanemariva konstatacija Evropske komisije u Izveštaju o napretku Srbije za 2018. godinu:

„Sloboda okupljanja i udruživanja je garantovana Ustavom i generalno se poštuje. Zakonodavstvo je takođe generalno usklađeno sa evropskim standardima, ali tek ga treba uskladiti sa Smernicama ODIHR-a o slobodi mirnog okupljanja. Podzakonski akti neophodni za potpuno sprovođenje zakona o slobodi okupljanja nisu usvojeni. Prijavljeni su slučajevi prekomerne upotrebe sile od strane organa za sprovođenje zakona. Nasilna kontraokupljanja često nisu gonjena, a kazne često nisu proporcionalne ili učinioci nisu uopšte kažnjeni“.

Za Paradu u 2019. godini karakteristično je da premijerka, koja treći put po redu učestvuje u ovom događaju, odgovara na zahteve Prajda: radi se na izradi zakona o registrovanju partnerstava i rodnom identitetu, u toku su razgovori sa nevladinim organizacijama. Ipak, ni predsednica Vlade ne može da precizira tačno kada će zakon biti donet, ali naglašava da se radi na tome.

U Izveštaju Evropske komisije o napretku za Srbiju za 2018. godinu konstatuje se da je normativna oblast kojom se zabranjuje diskriminacija „generalno u skladu s evropskim standardima, iako je još uvek potrebno usklađivanje s pravnim tekovinama Evropske unije“. Ovaj Izveštaj i dalje govori da su najdiskriminisane društvene grupe žene, osobe s invaliditetom, Romi, LGBTI lica, lica sa HIV/AIDS-om i starije osobe. Značajno je što je ovaj dokument prepoznao da se aktivisti za ljudska prava i LGBTI osobe „često suočavaju sa govorom mržnje, pretnjama i nasiljem. Ove zloupotrebe treba pravovremeno i adekvatno istražiti, goniti i sankcionisati“.

02. Iz izveštaja nezavisnih tela

Poverenica za ravnopravnost građana u svom redovnom Godišnjem izveštaju za 2018. godinu² konstatuje da je i dalje u medijima i javnom prostoru prisutan govor koji karakteriše govor mržnje, senzacionalizam, diskriminatorni stavovi i uvredljivo izveštavanje, naročito o ženama i pripadnicima LGBT populacije, zbog čega je posebnu pažnju potrebno posvetiti i odgovornom izveštavanju o nasilju u porodici i partnerskim odnosima.

Najviše pritužbi 2018. godine Poverenici je podneto zbog diskriminacije na osnovu invaliditeta, (26,4%), starosnog doba (16,5%), pola (10,7%), rođenja (10,6%), zdravstvenog stanja (6,1%), zatim slede pritužbe zbog diskriminacije po osnovu nacionalne pripadnosti i etničkog porekla (6%), bračnog i porodičnog statusa (4,9%), **seksualne orijentacije (4,2%)**, dok su ostali osnovi diskriminacije navođeni u manjem procentu. Što se tiče seksualne orijentacije kao osnova diskriminacije, kao i prethodnih godina prisutan je trend da se najveći broj pritužbi po ovom osnovu, kao i po osnovu rodnog identiteta podnosi u oblasti javnog informisanja i medija, kao i da pritužbe pretežno podnose organizacije civilnog društva. Analiza ovih pritužbi ukazuje da je u medijima i javnom prostoru i dalje prisutan govor koji karakteriše govor mržnje, senzacionalizam, diskriminatorni stavovi i uvredljivo izveštavanje, naročito o ženama i pripadnicima LGBT populacije. Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije je osmi osnov po učestalosti pojavljivanja u pritužbama koje su podnete Povereniku u 2018. godini, sa 42 pritužbe, što predstavlja 4,2% od ukupnog broja podnetih pritužbi. Ukupan broj pritužbi po ovom osnovu u 2018. godini nije se menjao u odnosu na 2017. godinu. Kao i prethodnih godina najveći broj pritužbi zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije podnele su organizacije civilnog društva (31), dok su 11

² Redovan godišnji izveštaj za 2018.godinu, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd 2018 - dostupno na internet prezentaciji: <http://ravnopravnost.gov.rs/izvestaji/>

pritužbi podnela fizička lica. U pogledu oblasti diskriminacije, čak 26 pritužbi po ovom osnovu odnosi se na diskriminaciju u oblasti javnog informisanja i medija, što je blizu polovine ukupnog broja podnetih pritužbi u ovoj oblasti. Zatim slede oblasti koje se odnose na javnu sferu kao i na postupanje organa javne vlasti, u kojima je ovaj osnov naveden u po pet pritužbi.

Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije je osmi osnov po učestalosti pojavljivanja u pritužbama koje su podnete Povereniku u 2018. godini

Poverenik je pokrenuo parnični postupak u 2017. godini zbog diskriminacije žena i LGBT osoba. Viši sud je u 2018. godini doneo presudu kojom je u potpunosti usvojio tužbeni zahtev Poverenika, ali je Apelacioni sud preinačio presudu u korist tuženog. Postupak po reviziji je u toku. Tužbe su podnete prvenstveno da bi se žrtve diskriminacije ohrabrile i podstakle na pokretanje antidiskriminacionih parnica, kao i da bi se javnost senzibilisala za problem diskriminacije i bliže razumela da je u pitanju protivzakonita društvena pojava. Takođe tokom 2018. godine podneta je i jedna krivična prijava zbog javnog izlaganja poruzi pripadnika i pripadnica LGBTI populacije. Ono što predstavlja izazov jeste da je, kada je u pitanju postupanje po preporukama Poverenika po ovom osnovu diskriminacije, primetan najveći broj nepostupanja po preporukama, što posebno zabrinjava kada su u pitanju lica koja obavljaju javnu funkciju. U odnosu na prethodnu godinu može se primetiti da je smanjen broj pritužbi u kojima je kao lično svojstvo naveden rodni identitet pored seksualne orijentacije kao osnova diskriminacije. U toku 2018. godine podneto je ukupno šest pritužbi u kojima je kao lično svojstvo naveden rodni identitet, što izraženo u procentima čini 0,6% u odnosu na ukupan broj navedenih osnova.

Zaštitnik građana, koji na godišnjem nivou izdaje izveštaje, primećuje da i dalje nisu usvojeni zakoni kojima se uređuju istopolne zajednice i pravne posledice prilagođavanja (promene) pola i rodnog identiteta, kao i da su LGBTI osobe i dalje često žrtve diskriminacije, predrasuda i stereotipa. Prava LGBT osoba, posebno na zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta, nedovoljno su zaštićena, nisu razvijene usluge za pružanje podrške mladim LGBT osobama prilikom otkrivanja sopstvene seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao ni za mlade osobe koje su morale da napuste svoje domove jer su ih porodice odbacile nakon saznanja o njihovoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Zaštitnik građana navodi da su mladi u Srbiji netolerantni prema LGBT osobama, što je jasan pokazatelj da treba uložiti dodatne napore da se na svim nivoima obrazovanja uvedu i/ili prodube teme o toleranciji, nediskriminaciji, prihvatanju različitosti i nenasilju, ali i dalje nisu izmenjeni diskriminatorni sadržaji u udžbenicima i nastavnim materijalima, niti su uvedeni sadržaji kojima bi se na prihvatljiv i stručan način obradile ove teme.

LGBT

03. Pitanje LGBT sloboda u istraživanjima

Istraživanje „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji”, koje je realizovao Poverenik za zaštitu ravnopravnosti³, daje podatke da predstavnici organa javne vlasti u manjem procentu smatraju da su Romi i pripadnici LGBT osoba diskriminirani (28,3%), u odnosu na stavove građana i građanki. Isto se može zaključiti i kada su u pitanju nacionalne i verske manjine. Kao osnov diskriminacije zbog kojeg su bili izloženi nejednakom tretmanu, predstavnici organa javne vlasti najčešće su navodili versko ili političko ubedenje (43,8%), pol, rodni identitet ili seksualnu orijentaciju (20,6%). Najveći stepen predrasuda, prema mišljenju ispitanika, prisutan je prema Romima, LGBTI populaciji, osobama koje žive sa HIV/AIDS-om i pripadnicima malih verskih zajednica.

U istraživanju „Diskriminacija seksualnih manjina u obrazovanju i stanovanju: dokazi iz dva terenska eksperimenta u Srbiji”⁴ navedeno je da većina zemalja uključujući i Srbiju nema pouzdane i detaljne kvantitativne podatke o prirodi i stepenu diskriminacije LGBTI građana, te su u ovom izveštaju po prvi put dokumentovani eksperimentalni dokazi o diskriminaciji LGBTI osoba u pogledu pristupa obrazovanju i stanovanju u Republici Srbiji. Ove dve oblasti su odabrane iz razloga što predstavljaju značajne korake u ciklusu isključenosti sa kojom se suočavaju LGBTI osobe. U okviru eksperimenta je uzorkovano 184 osnovne škole u 37 gradskih sredina. Takođe, podaci iz ovog istraživanja pokazuju da je 35% feminiziranih dečaka prihvaćeno bez oklevanja, kao i 74% istopolnih parova. U idealnim

³ Beograd 2018, <http://ravnopravnost.gov.rs/odnos-medija-u-srbiji-prema-diskriminaciji-cir/>

⁴ World Bank Group (IPSOS, ERA, the Williams Institute, 2018, <http://documents.worldbank.org/curated/en/509141526660806689/Discrimination-against-sexual-minorities-in-education-and-housing-evidence-from-two-field-experiments-in-Serbia>

okolnostima uopšte ne bi bilo diskriminacije, ali iz odgovora se vidi da postoje građani koji ne diskriminišu LGBTI osobe, te bi takva pozitivna mišljenja trebalo iskoristiti kao priliku da se ostvari uticaj na stavove ostatka populacije.

U publikaciji „Ljudska prava u Srbiji 2018 – pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava“⁵, kada je reč o normativnom okviru koji se odnosi na prava LGBTI osoba u izveštaju se navodi da LGBTI zajednica već nekoliko godina poziva državne organe da usvoje Deklaraciju protiv homofobije, nacionalnu strategiju protiv nasilja kojom će biti prepoznato nasilje nad LGBTI osobama i vršnjačko nasilje zbog pretpostavljene seksualne orijentacije u školama, kao i zakona koji će regulisati sve pravne posledice promene pola, ali do njihovog usvajanja još uvek nije došlo. U izveštaju je navedeno i da pravni sistem ne prepoznaje trans osobe, dok zdravstveni sistem prepoznaje samo transpolnost koju klasifikuje kao mentalni poremećaj.

U publikaciji „2017-18 Izveštaj o radu“ Komiteta pravika za ljudska prava (YUKOM)⁶ se, između ostalog, ukazuje na prvi dobijeni slučaj pred sudom zbog zločina iz mržnje na osnovu član 54a Krivičnog zakonika. Ovaj slučaj je veoma važan jer je javnost dobila informaciju da se ovi zločini kažnjavaju i da nije zalud podnositi krivične prijave. Ovo je slučaj dugogodišnjeg nasilja u porodici koje je uzrokovano priznanjem sina članovima porodice da je homoseksualac, koji je dobio sudski epilog pet godina posle pokretanja sudskog postupka. Pravni tim YUKOM -a je pokrenuo paralelno parnični i krivični postupak radi zaštite od nasilja u porodici. Parnični postupak okončan je pravnosnažnom presudom za manje od dve godine. Između ostalog, odlukom je naloženo iseljenje oca iz zajedničkog stana, kao i zabrana daljeg vršenja nasilja i uznemiravanja tužilaca. Sav materijal prikupljan tokom ovog postupka dostavljan je sukcesivno i postupajućem tužiocu, što je bilo veoma značajno. Prvi osnovni sud u Beogradu osudio je okrivljenog zbog krivičnog dela Nasilje u porodici učinjeno iz mržnje zbog seksualne orijentacije sina, i ovo je prva presuda u Srbiji u kojoj je član 54a Krivičnog zakonika uzet u obzir prilikom odmeravanja kazne.

U publikaciji „I mi glasamo“⁷ udruženja „Da se zna!“ se navodi da LGBT zajednica čini otprilike 10% stanovništva i kao takva predstavlja značajan deo glasačkog tela, te je osnovna ideja ove publikacije

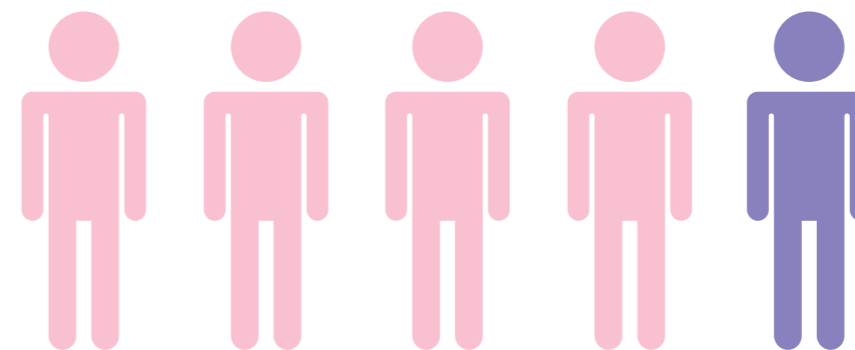
5 „Ljudska prava u Srbiji 2018 – pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava“, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2019, <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2014/01/Ljudska-prava-u-Srbiji-2018.pdf>

6 2017-18 Izveštaj o radu“, Komitet pravika za ljudska prava YUKOM, Beograd 2019, <http://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2019/02/YUCOM-izvestaj-o-radu-2017-18..pdf>

7 „I mi glasamo“, Udruženje Da se zna!, Beograd 2018, https://dasezna.lgbt/attachments/I_MI_GLASAMOfinal2.pdf

i želja da se politički akteri motivišu da se odrede prema stavovima vezanim za probleme sa kojima se suočava LGBT zajednica, ali i da im se predoči da će te stavove zajednica uzeti u obzir pri činu glasanja, kao i šira javnost kojoj je stalo do unapređenja položaja ove marginalizovane grupe.

Položaj LGBT zajednice sagledan je i u publikaciji „Istraživanje položaja LGBT zajednice u Novom Sadu“⁸ sa ciljem da se ostvari uvid u položaj i ostvarivanje njihovih osnovnih prava u Novom Sadu. Podaci do kojih se ovom prilikom došlo ukazuju da većina populacije grada Novog Sada veruje da je homoseksualnost bolest, a manje od trećine građana veruje da su pripadnici LGBT populacije izloženi fizičkom, psihičkom i verbalnom nasilju zbog svog seksualnog i rodnog identiteta. Pored toga, čak 43% roditelja uopšte nije upoznato sa seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom svoje LGBTI dece. Osim porodičnih, negativan stav je vidljiv i u sferi društvenih odnosa. Tako, 25% ispitanika bi odbacilo svog prijatelja, poznanika, kolegu prekidajući komunikaciju sa njima nakon što bi saznali da pripadaju LGBTI populaciji. Kada je reč o percepciji pripadnika LGBT populacije, 14% njih sebe vidi kao najdiskriminisaniju društvenu grupu, polovina ispitanih pripadnika LGBT osoba je bilo izloženo fizičkom nasilju, dok je 4 od 5 LGBT osoba bilo izloženo psihičkom i verbalnom nasilju. U ovom istraživanju se navodi da ono što zabrinjava jeste činjenica da su čak dve trećine slučajeva nasilja doživljena u javnom prostoru, od strane huligana i prolaznika na ulici, dok je trećina slučajeva doživljena u okviru obrazovnih institucija i radnih kolektiva i to od strane kolega/inica, odnosno članova porodice. Takođe, više od polovine pripadnika LGBTI populacije u Novom Sadu navodi da je doživelo neki vid diskriminacije, najviše u oblastima socijalne i policijske zaštite i radnih odnosa i prava.

4 od 5 LGBT osoba bilo izloženo psihičkom i verbalnom nasilju

8 „Istraživanje položaja LGBT zajednice u Novom Sadu“, Centar za razvoj demokratskog društva „Europolis“, Grupa „IZAD“ i Zaštitnik građana Grada Novog Sada, 2018 http://zastitnikgradjana.novisad.rs/sites/default/files/istrazivanje_lgbti.pdf

Prema izveštaju „Podaci, a ne zvona i praporci“⁹, koji govori o diskriminatornim incidentima i zločinima motivisanim homofobijom i transfobijom u Republici Srbiji u posmatranom periodu, od sagledanih 27 slučajeva zločina iz mržnje i povezanih incidenata, 24 je prikupljeno direktno od osoba koje su bile izložene zločinu iz mržnje, tri od LGBTI organizacije, dok nijedan slučaj nisu prijavili svedoci. Kada je reč o prijavljivanju zločina iz mržnje ili povezanih incidenata nadležnim organima, 29% lica nije prijavilo slučaj. Kampanja posvećena promociji portala „Da se zna!“ i mogućnostima onlajn prijave zločina iz mržnje putem socijalne mreže otpočeta je u oktobru 2015. godine, kako bi se podigla svest o homofobičnom i transfobičnom nasilju i diskriminaciji i omogućilo LGBTI zajednici da prijavi zločine u sigurnom okruženju i bez straha od sekundarne viktimizacije.

„Istraživanje o položaju LGBT+ osoba na tržištu rada“¹⁰ je sprovedeno sa ciljem prikupljanja podataka na osnovu kojih bi se mogle kreirati mere koje bi pomogle integraciju i bolje ostvarivanje radnih prava LGBT osoba. U ovom istraživanju se navodi da su faktori koji najviše utiču na položaj LGBT na radnom mestu: vrsta industrije u kojoj su zaposleni, struktura vlasništva kompanije, pozicije radnika u hijerarhiji, korporativna kultura, kao i postojanje i kvalitet mehanizama zaštite. Podaci do kojih se ovom prilikom došlo ukazuju da 38% LGBT osoba smatra da je bilo diskriminisano na radnom mestu u prethodnih pet godina, da je njih 46% doživelo emocionalno nasilje, 19% pretnju otkazom, 18% pretnju nasiljem, 15% je doživelo seksualno uznemiravanje zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije, a 9% je doživelo fizičko nasilje. Takođe, 92,6% ispitanika smatra da Srbija nema dobre mehanizme za zaštitu od diskriminacije na radnom mestu. Isto tako, intervjui sa LGBT+ osobama ukazuju da oni ne prepoznaju diskriminaciju na radnom mestu, niti smatraju da imaju podršku, bilo od strane države ili civilnog društva da se suprotstave diskriminaciji u svetu rada. Pored toga, čak 77% LGBT+ osoba je navelo da krije svoju seksualnu orijentaciju na radnom mestu od svih zaposlenih.

Rezultati istraživanja „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji“¹¹ koje je Poverenik sproveo u toku 2018. godine, pokazali su da novinari, iako prepoznaju da prema LGBT populaciji postoji izražena diskriminacija, i sami imaju određeni stepen socijalne distance prema ovoj manjinskoj grupi. Tako se sa

9 „Podaci, a ne zvona i praporci“, Udruženje Da se zna!, Beograd 2018, <https://dasezna.lgbt/attachments/Podaci-a-ne-zvona-i-praporci%20FINAL2.pdf>

10 „Istraživanje o položaju LGBT + osoba na tržištu rada“, Ideas ,GLIC i XY Spektrum, Beograd 2018, <https://www.dijalog.net/wp-content/uploads/2018/10/LGBT-na-radu-.pdf>

11 Istraživanje „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji“, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Beograd 2018 - dostupno na internet prezentaciji: <http://ravnopravnost.gov.rs/odnos-medija-u-srbiji-prema-diskriminaciji-cir/>

tvrdnjom „Nemam ništa protiv LGBT osoba, ali neka oni to budu kod svoje kuće, a ne u javnosti“ slaže 21% ispitanih, dok je 15% neodlučno. Takođe, analiza drugog istraživanja koje je u toku godine sproveo Poverenik o stavovima predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji, pokazali su da jedna četvrtina ispitanih smatra da bi se zaposleni u institucijama složili sa tvrdnjom „Homoseksualizam je bolest koju treba lečiti“.

92,6% ispitanika smatra da Srbija nema dobre mehanizme za zaštitu od diskriminacije na radnom mestu

04.

LGBT u izveštajima mehanizama UN za ljudska prava

I mehanizmi Ujedinjenih nacija za ljudska prava ukazuju na određene nedostatke i izazove u primeni antidiskriminacionog zakonodavstva u Srbiji. Tako se u Zaključnim zapažanjima Komiteta za ljudska prava o trećem periodičnom izveštaju Srbije o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima „izražava zabrinutost u vezi sa praktičnom primenom antidiskriminacionog pravnog okvira, rasprostranjenošću govora mržnje prema LGBT osobama“.

U zaključnim zapažanjima Komiteta protiv torture o drugom periodičnom izveštaju Republike Srbije o primeni Konvencije protiv torture i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih kazni i postupaka sadržana su određena zapažanja i preporuke koje su važne za pojedine diskriminisane grupe – žene u situaciji nasilja, osobe sa intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom, LGBT populaciju i romsku zajednicu. I ovaj međunarodni mehanizam ukazao je da se borci za ljudska prava, novinari, LGBTI osobe i pripadnici romske zajednice i dalje napadaju, zastrašuju i ugrožavaju, a istrage i postupci nisu dovoljno delotvorni. Zbog toga je Srbija pozvana da obezbedi delotvorne, hitne i temeljne istrage i obezbedi da se počinioci adekvatno kažnjavaju, da preduzme mere za suprotstavljanje predrasudama i stereotipima i politikama za borbu i sprečavanje zločina motivisanih mržnjom i diskriminacijom, naročito na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili etničkog porekla.

05.

Dometi strategije

Donoseći Strategiju prevencije i zaštite od diskriminacije 2013. godine, Srbija pokazuje određenu političku volju da bliže uredi ovu oblast a time i ispuni nekoliko, u to vreme aktuelnih zahteva. Jedan od zahteva bila je preporuka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti iz 2011. godine, ali i deo Akcionog plana za poglavlje 23, dokumenta koji je od suštinskog značaja za Republiku Srbiju u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

Značaj Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i pratećeg Akcionog plana za njenu primenu (2014-18) ogleda se i u sveobuhvatnom pokrivanju ciljnih grupa, čak 9.

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije odnose se na osetljive društvene grupe, koje su naročito izložene diskriminaciji:

- na osnovu pripadnosti nacionalnim manjinama;
- žene;
- LGBT osobe;
- osobe sa invaliditetom;
- starije osobe;
- deca;
- izbeglice, interno raseljena lica i druge ugrožene migrantske grupe;
- na osnovu verske pripadnosti i
- lica čije zdravstveno stanje može biti osnov diskriminacije

Cilj Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije je poštovanje ustavnog načela zabrane diskriminacije, posebno u odnosu na osetljive društvene grupe i to: nacionalne manjine, žene, LGBT osobe, osobe sa invaliditetom, starije osobe, deca, izbeglice, interno raseljena lica i druge ugrožene migrantske grupe, verska pripadnost i lica čije zdravstveno stanje može biti osnov diskriminacije.

Operativni dokument koji prati Strategiju, Akcioni plan za njenu primenu usvojen je godinu dana kasnije od Strategije (2014) a mere su koncipirane prema oblastima i nadležnostima institucija. U Akcionom planu definisane su integrativne i posebne oblasti. Integrativne oblasti obuhvataju veliki broj mera, aktivnosti i indikatora koji korespondiraju sa oblastima tzv. opšte uprave:

- državna uprava
- bezbednost, unutrašnji poslovi i pravosuđe, kao druga specifična integrativna oblast.

Posebne oblasti su one koje su prepoznate kao oblasti od posebnog značaja iz perspektive pojedinih osetljivih društvenih grupa:

- obrazovanje i profesionalna edukacija;
- rad i zapošljavanje;
- brak, porodični odnosi i nasleđivanje;
- zdravstvo, zdravstvena, socijalna zaštita i stanovanje;
- omladina, sport, kultura i mediji;
- regionalni razvoj i lokalna samouprava.

Ovaj strateški dokument uvodi mehanizam praćenja primene mera koje propisuje Akcioni plan – Savet za praćenje realizacije Akcionog plana. Formirala ga je Vlada Republike Srbije 2015. godine navodeći mu zadatke da prati napredak u izvršenju mera, sprovođenju aktivnosti, poštovanju predviđenih rokova i da blagovremeno upozorava na izazove u izvršenju mera u okviru realizacije Akcionog plana. Savet je deo mehanizma za upravljanje implementacijom Akcionog plana i Strategije, a ostali delovi tog mehanizma su:

- monitoring realizacije planiranih mera i aktivnosti;
- periodično izveštavanje o realizaciji planiranih mera;
- kontakt osobe i njihovi zamenici koji su određeni u ministarstvima i drugim institucijama – realizatori konkretnih mera;
- obuke kreirane i realizovane za kontakt osobe i njihove zamenike, predstavnike organizacija civilnog društva i predstavnike jedinica lokalne samouprave.

Sastavljen je od predstavnika resornih ministarstva i institucija koje su nosioci mera, ali i predstavnika civilnog društva. Kvartalno izveštavanje o realizaciji mera Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i predstavljanje ovih izveštaja Savetu, kao i njihova dostupnost na internet stranici Kancelarije za ljudska i manjinska prava, svakako su dobra praksa koju treba nastaviti i sa drugim strateškim dokumentima.

Obuhvatajući veliki broj društvenih grupa i postavljajući za cilj unapređivanje njihovog položaja u društvu, delovanje kroz Strategiju i prateći Akcioni plan značajno je doprinelo da se fenomen diskriminacije nametne kao važan izazov za društvo u tranziciji kakvo je naše.

06.

Rezultati primene akcionog plana za primenu strategije prevencije i zaštite od diskriminacije

Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije opredelio je za svaku od identifikovanih ciljnih grupa određeni broj mera. Ukupno se 17 mera odnosi na LGBT osobe.

Mere usmerene na unapređivanje normativnog okvira u oblasti LGBT:

mera

3.1.4.

Obezbediti sprovođenje odluka Ustavnog suda i drugih sudova koje se odnose na rad organa uprave u vezi sa sprečavanjem i zaštitom od diskriminacije pojedinih osetljivih društvenih grupa kroz pripremu i donošenje novih zakona, odnosno izmena i dopuna postojećih.

Posebna mera u odnosu na osetljivu društvenu grupu: LGBTI – obezbeđenje sprovođenja Odluke Ustavnog suda RS br. UŽ – 3238/2011 od 8. marta 2012. godine i smernica datih u Odluci.

Aktivnosti: Pripremiti poseban zakon kojim bi se uredila promena pola i tako stvorile pretpostavke za izmenu ili dopunu posebnih zakona koji uređuju pojedina pitanja od značaja za ovu osetljivu grupu.

Realizatori mere: Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Rok za ispunjenje mere: Četvrti kvartal 2017. godine

U toku 2018. godine je unapređen pravni okvir koji se odnosi na promenu oznake pola prilikom izdavanja ličnih dokumenata transrodnim osobama, međutim i dalje nije pravno regulisano istopolno partnerstvo. Prema izveštajima i istraživanjima, i dalje su prisutni primeri diskriminatornih incidenata i zločina motivisanih homofobijom i transfobijom. Iako je u toku 2018. godine dobijen prvi slučaj pred sudom zbog zločina iz mržnje na osnovu člana 54a Krivičnog zakonika, i dalje treba raditi na obuci policije, tužilaca i sudija u cilju obezbeđivanja pune primene ovog člana i odmeravanja kazne za krivična dela učinjena iz mržnje.

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o matičnim knjigama, pored ostalog, uređena je mogućnost upisa podatka o nacionalnoj pripadnosti, kao i podataka o promeni pola u matičnu knjigu rođenih. Podatak o promeni pola se u matičnu knjigu unosi na osnovu rešenja nadležnog organa koje se donosi na osnovu propisane potvrde nadležne zdravstvene ustanove (podzakonski akt o načinu izdavanja i obrascu potvrde donet je početkom 2019. godine i veoma je značajan za primenu samog zakona).

mera **4.3.2.**

Izraditi radni tekst zakona kojim se otvara javna rasprava o senzibilnim društvenim pitanjima uvođenja istopolne zajednice uz prethodnu analizu pojedinih odredaba Ustava i odredbe Porodičnog zakona

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - Izrada radnog teksta (modela) Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama i otvaranje javne debate u funkciji jačanja svesti kod širokog kruga građana o potrebi zakonskog regulisanja istopolnog partnerstva.

Realizatori mere: MRZBSP.

Učesnici: MPR, KLjMP, OCD, MEO, Mediji.

Rok za ispunjenje mere: 36 meseci.

Ne samo da nije došlo do izrade modela Zakona o istopolnim zajednicama, već nije ni pokrenuta niti jedna aktivnost od strane nadležnih koja bi rezultirala podizanjem svesti šire javnosti o neophodnosti regulisanja ovog pitanja.

mera **4.3.3.**

Izraditi radni tekst zakona kojim se otvara javna rasprava o senzibilnim društvenim pitanjima nasleđivanja istopolnih partnera

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - Izrada radnog teksta (modela) Zakona o izmenama i dopunama Zakona o nasleđivanju, u smislu izjednačavanja bračne i vanbračne zajednice, odnosno priznavanja istopolnim partnerima pravo na nasleđivanje u prvom naslednom redu.

Realizatori mere: MRZBSP,

Učesnici: MPR, KLjMP, OCD, MEO, Mediji.

Rok za ispunjenje mere: 36 meseci.

mera **4.3.4.**

Izrada podzakonskih akata radi sprečavanja diskriminatorskih praksi u vezi sa brakom i porodicom. (Veza sa merom 3.1.9)

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI (transpolne osobe) i zdravstveno stanje - Polazeći od najboljeg interesa deteta, centri za socijalni rad treba da izbegavaju diskriminatorne prakse kada je jedan od roditelja transpolna osoba ili određenog zdravstvenog stanja i omogućiti im održavanje kontakta sa svojom decom, a u slučaju razvoda ne smeju da pridaju mišljenja u pogledu starateljstva bolesnog ili transrodnog roditelja i da ga proglase nepodobnim.

Aktivnosti: 1. Izrada obavezne instrukcije i njena primena.

Realizatori mere: MRZBSP.

Učesnici: KLjMP, MZ, OCD, JLS.

Rok za ispunjenje mere: Nije određen.

mera 4.4.2.

Izraditi Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti u delu koji se odnosi na posebne mere u odnosu na pojedine osetljive društvene grupe

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - efektivnija zaštita LGBTI osoba, odnosno proširivanje osnova diskriminacije prilikom pružanja socijalne zaštite i na rodni identitet.

Aktivnosti: Izrada Nacrta zakona o izmenama i dopunama zakona u skladu sa rezultatima analize.

Realizatori mere: MRZBSP.

Učesnici: KLjMP, OCD.

Rok za ispunjenje mere: Nije određen.

mera 4.4.5.

Ukidanje pojedinih diskriminatorskih praksi u oblasti zdravstva

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: Ukinuti praksu diskriminatornog otežavanja doniranja krvi za LGBTI osobe.

Aktivnosti: Izrada obavezne instrukcije u vezi sa davanjem krvi LGBTI osoba.

Realizatori mere: Ministarstvo zdravlja.

Rok za ispunjenje mere: Počev od četvrtog kvartala 2015.

mera 4.1.4.

Unaprediti zakonski i podzakonski okvir - pripremiti i usvojiti zakonske i podzakonske akte, odnosno izmeniti i dopuniti postojeće kojim se sprečava diskriminatorsko postupanje i prakse u oblasti obrazovanja. Veza sa merom 3.1.9

Aktivnosti: 3. Obezbediti edukaciju prosvetnih inspektora i prosvetnih savetnika o postupanju po Pravilniku po njegovom usvajanju.

Realizatori mere: MPNTR.

Učesnici: Za aktivnosti 2 i 3 – OCD.

Rok za ispunjenje mere: Četvrti kvartal 2014-2016.

Radi unapređivanja zakonske regulative u oblasti prepoznavanja i reagovanja na diskriminaciju u obrazovnim i vaspitnim ustanovama, u okviru izmena i dopuna Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Sl. glasnik RS”, broj 88/2017) od 7. 10. 2017. godine, usvojeni su članovi koji bliže uređuju zabranu diskriminacije, zabranu ponašanja koja vredi ugled, čast i dostojanstvo i obaveze organa i pojedinaca u reagovanju na situacije diskriminatornog ponašanja. **Član 110**, Zabrana diskriminacije dopunjen je i sada glasi: „U ustanovi su zabranjene diskriminacija i diskriminatorno postupanje, kojim se na neposredan ili posredan, otvoren ili prikriven način, neopravdano pravi razlika ili nejednako postupka, odnosno vrši propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lice ili grupe lica, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, statusu migranta, odnosno raseljenog lica, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, **rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji**, imovnom stanju, socijalnom i kulturnom poreklu, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, smetnji u razvoju i invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama

i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima, kao i po drugim osnovima utvrđenim zakonom kojim se propisuje zabrana diskriminacije.

U okviru projekta „Podrška implementaciji regulative u oblasti antidiskriminacije u obrazovanju“ koji MPNTR realizuje u partnerstvu sa UNICEFom i Poverenikom za ravnopravnost građana pripremljen je i usvojen podzakonski akt kojim je regulisano postupanje ustanove u slučaju diskriminatorne situacije - Pravilnik o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatornog ponašanja i vredanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti (**Службени гласник РС број 65/2018**), koji je ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja potpisao krajem avgusta 2018. godine, a koji je stupio na snagu sa početkom **školske 2018/19. godine**. Ovaj dokument nastao je iz potrebe da se operacionalizuje Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, deteta, učenika ili trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja, usvojen je februara 2016.

Pravilnik o postupanju ustanove definiše diskriminaciju prema Zakonu o zabrani diskriminacije i ZOSOVU iz 2017. godine, dodajući u spisak osnova diskriminacije – rodni identitet i seksualnu orijentaciju. **Važno je napomenuti da ovaj podzakonski akt kao jedan od primera za** najteži oblik diskriminacije navodi „pozivanje na nasilje prema pripadnicima LGBTI populacije putem društvenih mreža (homofobija)“. Takođe, prema Pravilniku: „U ustanovi se interveniše u slučajevima sumnje ili utvrđenog vredanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti i diskriminatornog ponašanja iz rasističkih, seksističkih, homofobičnih, ksenofobičnih, islamofobičnih, antisemitskih, anticiganističkih ili drugih oblika diskriminatornog ponašanja prema pojedincu, a naročito mlađem, slabijem, sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, **prema rodnom identitetu, polu, seksualnoj orijentaciji**, rasi, boji kože, verskoj i nacionalnoj pripadnosti, jeziku, imovnom stanju, socijalnom i kulturnom poreklu i drugim i pretpostavljenim ili stvarnim ličnim svojstvima“.

Isto tako i „Kada se diskriminatorno ponašanje ponavlja ili produženo traje u odnosu na isto lice, odnosno lica sa sličnim ili istim ličnim svojstvima (rasi, boji kože, nacionalnoj i verskoj pripadnosti ili etničkom poreklu, **polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji**, imovnom stanju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, smetnji u razvoju i invaliditetu) **tim za zaštitu ga kvalifikuje u sledeći teži oblik diskriminacije**“.

U okviru ovog projekta održano je ukupno 6 fokus grupa, 3 sa nastavnicima i 3 fokus grupe sa roditeljima u osnovnim i srednjim školama u tri grada Republike Srbije.

Fokus grupe sa roditeljima realizovane su u Odžacima, Beogradu i u Gadžinom Hanu. U sve tri grupe

su roditelji aktivno učestvovali i iznosili svoje viđenje i razumevanje diskriminacije. Kada se od njih očekivalo da iznesu mišljenje šta je diskriminacija uvek su govorili da je to pravljenje razlike ili izdvajanje iz grupe zbog nekih osobina osobe. Međutim, kada je trebalo da iznesu konkretne primere diskriminacije iz svog iskustva ili primere za koje su čuli da su se dogodili, uglavnom su iznosili primere različitih oblika vršnjačkog nasilja, najčešće verbalnog i socijalnog. Roditelji su uglavnom izražavali veliko poverenje u nastavnike i direktora/ku škole i isticali dobru saradnju sa nastavnim osobljem, a kao razlog diskriminacije navodili su kućno nevaspitanje dece koja su nasilnici. Većina roditelja je iznosila stav da deca sa smetnjama u razvoju treba da pohađaju specijalne škole jer je to „bolje za njih“. Fokus grupe sa nastavnicima održane su u Novom Sadu, Beogradu i u Nišu. U proseku je bilo po 15 nastavnika u grupi. Kao i sa roditeljima i sa nastavnicima je bila odlična saradnja, aktivno su učestvovali u razgovoru. Kao i roditelji, poneki nastavnici su umeli da definišu pojam diskriminacije, međutim većina ne odvaja diskriminaciju od nasilja. Stavovi su bili veoma šaroliki – od izuzetno senzibilisanih i osnaženih nastavnika koji su spremni i znaju da rade sa decom iz marginalizovanih grupa, do nastavnika koji nemaju razumevanja, a ni znanja o inkluzivnom obrazovanju. I jednih i drugih je bilo podjednako u svakoj fokus grupi iz čega se može zaključiti da sredina iz koje dolaze nastavnici ne daje ni prednosti niti ograničenja da se nastavnici obuče. Neki nastavnici su pokazali jasan otpor prema inkluzivnom obrazovanju dece sa smetnjama u razvoju, izražavajući svoj stav kroz medicinski pristup invaliditetu. Neki nastavnici su pokazali potpuno nerazumevanje inkluzivnog obrazovanja, dok je jedna profesorka srednje škole izjavila da poklanja dvojke svim koji rade po IOP-u jer je IOP tako napravljen da deca ne mogu da ga „ostvare“. U svim grupama se razlozi za diskriminatorno i nasilno ponašanje dece prepoznaju u kućnom (ne)vaspitanju dece i ponašanju roditelja.

MPNTR je u okviru MADAD 2 projekta i aktivnosti Unapređivanje kapaciteta obrazovnih institucija za uključivanje učenika migranata u obrazovni sistem u Republici Srbiji, kao jednu od tema u dvodnevnom treningu uvrstilo informacije o novom Pravilniku, strukturu, novine koje su predložene, kao i primenu u praksi. U okviru MADAD projekta edukovano je 1800 vaspitača-ica, nastavnika-ica osnovnih i srednjih škola tokom decembra 2018, januara i februara 2019. Kroz onlajn obuku obuhvaćen je i širi krug zainteresovanih zaposlenih u obrazovanju.

Pravilnik o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatornog ponašanja i vredanje ugleda, časti i dostojanstva ličnosti predstavljen je povodom završetka druge godine projekta „Zajedno ka srednjoj školi“, koji sprovodi Centar za obrazovne politike uz podršku Dečije fondacije „Pestaloci“. U radu su učestvovali predstavnici 10 osnovnih škola. Nastavnici i stručni saradnici su aktivno učestvovali u diskusiji iznoseći svoja iskustva u vezi sa primenom Pravilnika.

MPNTR ističe da se u okviru zajedničkog projekta pod radnim nazivom „Unapređivanje kompetencija ustanova za prevenciju i postupanje u slučajevima diskriminacije“, čiju realizaciju finansira GIZ, u prvoj fazi odgovara na aktuelne potrebe sistema obrazovanja i vaspitanja, zbog čega je organizovana dvodnevna obuka za 30 prosvetnih savetnika i inspektora koji će do kraja 2019. godine obučiti 300 učesnika. U drugoj fazi Projekta planiramo nastavak obuka zaposlenih u obrazovanju putem izrade Vodiča za primenu Pravilnika o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatornog ponašanja i vredanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti, kao i Vodiča za roditelje, a koji će biti postavljeni na internet stranici Ministarstva.

mera 3.2.2.

Suzbiti akte nasilja, netolerancije i pretnje prema osetljivim društvenim grupama sprovođenjem efikasnih istraga i preduzimanjem mera krivično-pravne i drugih oblika zaštite i vođenja evidencije

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - sprovođenje efikasne istrage i sankcionisanje diskriminatornih postupaka prema LGBTI osobama

Aktivnosti: 2. Zakonsko uspostavljanje jedinstvene baze podataka (evidencije) o podnetim krivičnim prijavama povodom akata nasilja (i pretnji) izazvanih ličnim svojstvom, broju osuđenih lica i rasponu sankcije za izvršena krivična dela, kao i drugim izrečenim sankcijama u vezi s aktima nasilja i netolerancije prema osetljivim društvenim grupama na osnovu prethodno slobodno datog pristanka, sa svrhom prevencije i suzbijanja akta nasilja, netolerancije i pretnji prema osetljivim društvenim grupama u skladu sa načelom srazmernosti obrade.

Realizatori mere: MPR, MUP. Učesnici: VSS, VKS, Sudovi, DVT, RJT, Udruženja sudija i tužilaca, OCD

Ministarstvo pravde je formiralo Radnu grupu koja je razvila Smernice razvoja IKT sistema u Sektoru pravosuđa, a koje predstavlja osnovu za puni razvoj IKT sistema u pravosuđu čime će se omogućiti upotreba svih podataka čiji je unos neophodan za praćenje statističkih parametara od značaja za pre-

venciju i suzbijanje akata nasilja, netolerancije i pretnji prema osetljivim društvenim grupama u skladu sa načelom srazmernosti obrade.

Takođe, u okviru projekta „Unapređenje efikasnosti pravosuđa“, izrađen je Izveštaj o upravljanju učinkom rada pravosuđa sa priručnikom, koji je predstavljen nadležnim institucijama uključujući i Vrhovni kasacioni sud i apelacione sudove 22. 2. 2017. godine. Cilj navedenog izveštaja je jačanje sposobnosti sudova i tužilaštva za precizno i ujednačeno praćenje, te izveštavanje o radu pravosuđa. U sklopu predmetne aktivnosti sprovedena je analiza postojećeg načina izveštavanja o radu pravosudnih tela, te je zaključeno da ono odstupa od standarda izveštavanja koje primenjuje CEPEJ. Ujedno su date preporuke kako bi se mogao unaprediti kvalitet izveštavanja. Nadalje, kako bi buduće izveštavanje sadržavalo sve relevantne podatke, sačinjen je katalog zahteva u pogledu različitih vrsta podataka koje se redovno traže od EU, međunarodnih organizacija te koji su potrebni radi kvalitetnog upravljanja pravosudnim sistemom. Samo prikupljanje relevantnih podataka o radu pravosuđa nije dostatno za sprovođenje potrebnih analiza o problemima, trendovima i pojavama u pravosuđu, već je ujedno potrebno koristiti relevantne pokazatelje (indikatore). U Izveštaju se predlaže korišćenje niza indikatora koji pokazuju funkcionisanje pravosudnog sistema u celini, u njegovim pojedinim celinama (po vrstama i nivoima), na nivou individualnog pravosudnog tela, te po pojedinim posebnim tematskim aspektima.

Takođe, u cilju povećanja efikasnosti delovanja javnih tužilaštava u krivičnom postupku protiv počinitelja krivičnih dela protiv novinara, Republički javni tužilac izdao je uputstvo 22. decembra 2015. godine, kojim se predviđa da apelaciona, viša i osnovna javna tužilaštva vode posebnu evidenciju za dela protiv lica koja obavljaju poslove od javnog interesa u oblasti informisanja, u odnosu na preduzete radnje i u vezi sa napadima na internet stranice medija, u slučajevima u kojima je propisano hitno postupanje.

Takođe, osnovna javna tužilaštva obrazovala su i vode posebnu evidenciju o predlozima za produženje hitnih mera i zahtevima za određivanje mera zaštite od nasilja u porodici, kao i evidenciju o radu grupe za koordinaciju i saradnju prema Poslovniku o radu grupe.

mera 4.3.1.

Izvršiti analizu i izmeniti i dopuniti Porodični zakon radi sprečavanja diskriminacije pojedinih osetljivih društvenih grupa

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: 1. LGBTI - Obezbediti sprovođenje odredbe o sprečavanju diskriminacije LGBT osoba u smislu priznavanja istopolnih vanbračnih zajednica (odnosno prava na registrovano partnerstvo - građansku zajednicu) kroz izmene i dopune PZ

Aktivnosti: 1. Izrada analize postojećeg zakona, 2. Izrada Modela zakona o izmenama i dopunama zakona u skladu s Analizom koja se odnosi na probleme osetljivih grupa.

Realizatori mere: Ministarstvo pravde.

Rok za ispunjenje mere: Četvrti kvartal 2017. godine.

Mere usmerene na unapređivanje stručnih kompetencija realizatora mera u oblasti prevencije i zaštite LGBT osoba od diskriminacije:

mera 3.2.1.

Obezbediti delotvornu prevenciju radi sprečavanja akta nasilja i netolerancije prema osetljivim društvenim grupama

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI/transrodne osobe - Afirmisanje kulture tolerancije kod širokog kruga građana prema LGBTI/transrodnim osobama, unapređenje dijaloga o neophodnosti postizanja pune ravnopravnosti radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava i preventivno delovanje radi ostvarivanja prava na mirno okupljanje.

Aktivnosti: 1. Vođenje medijske kampanje i podrška proizvodnji medijskih sadržaja radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava LGBTI-transrod. lica; 2. Aktivno promovisanje saradnje, komunikacije i zajedničkog rada sa LGBTI zajednicom; 3. Realizovanje projekata prevencije sa ciljem promovisanja i poštovanja različitosti; 4. Preduzimanje preventivnih mera, kao i identifikovanje potencijalnih bezbednosnih pretnji i njihovo otklanjanje, radi efikasnijeg ostvarivanja prava na slobodu mirnog okupljanja građana, postizanja bezbednosti učesnika na LGBTI skupovima i zaustavljanju akta nasilja i sličnih oblika kršenja ljudskih prava, zasnovanih na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu; 5. Redovni sastanci sa organizatorima „Parade ponosa“.

Realizatori mere: MUP. Učesnici: MKI, KSCD, OCD, Stručnjaci, Mediji, MEO, JLS.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano.

Ministarstvo unutrašnjih poslova navodi da je obezbeđena delotvorna prevencija i sprečavanje akta nasilja i netolerancije prema osetljivim društvenim grupama kroz saradnju sa predstavnicima LGBT organizacija, sa kojima je održano više sastanaka. Rezultat je održavanje Parada ponosa nekoliko godina unazad bez nasilja. Takođe, predstavnici MUP-a redovno uzimaju učešće u nizu javnih događaja, okruglih stolova, javnih tribina i konferencija čija tema su prava LGBT osoba.

mera 3.2.1.

Mera 3.2.1. Obezbediti delotvornu prevenciju radi sprečavanja akta nasilja i netolerancije prema osetljivim društvenim grupama

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI/transrodne osobe - Afirmisanje kulture tolerancije kod širokog kruga građana prema LGBTI/transrodnim osobama, unapređenje dijaloga o neophodnosti postizanja pune ravnopravnosti radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava i preventivno delovanje radi ostvarivanja prava na mirno okupljanje

Aktivnosti: 1. Vođenje medijske kampanje i podrška proizvodnji medijskih sadržaja radi ostvarivanja načela jednakosti i jednakih prava LGBTI-transrod. lica.

Realizatori mere: KLjMP, MKI-aktivnost 1,

Učesnici: MKI, KSCD, OCD, stručnjaci, mediji, MEO, JLS.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano.

KLjMP je u okviru Konkursa za projekte udruženja radi unapređenja i zaštite ljudskih prava u Republici Srbiji u okviru programa „Sprovođenje antidiskriminacionih politika u Republici Srbiji“, podržala jedan projekat čije su aktivnosti bile usmerene na promovisanje prava i položaja pripadnika LGBTI populacije, u vrednosti od 250.000 dinara.

mera 3.2.3.

Mera 3.2.3. Sprečiti širenje, promovisanje i podsticanje mržnje i netrpeljivosti bilo da su oni učinjeni na javnim skupovima, putem medija i interneta, kroz grafite mržnje ili na druge načine

Aktivnosti: 1. Preduzimanje efikasnih mera i postupaka radi sprečavanja govora mržnje

Realizatori mere: MUP, MPR.

Učesnici: VSS, VKS, Sudovi, DVT, RJT, Udruženja sudija i tužilaca, OCD.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano

Ministarstvo pravde navodi da je u nameri da se preduzmu efikasnije mere i postupci radi sprečavanja govora mržnje u program stalne obuke Pravosudne akademije za 2016. godinu, kao i 2017. godinu uvrštena tema: zločin iz mržnje (EKLP i KZ 54a). Sa ciljem ovladavanja posebnim znanjima vezanim za upoznavanje sa pojmom zločin iz mržnje i upoznavanje sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i UN komiteta.

— Krivično gonjenje u slučajevima zločina iz mržnje;

— Zločin iz mržnje u R. Srbiji, obaveza izveštavanja.

Pitanja u vezi sa standardima gonjenja zločina iz mržnje predstavljaju integralni deo specijalizovane obuke iz krivičnog prava u okviru programa stalne i početne obuke. Pravosudna akademija je u saradnji sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava i OEBS organizovala ukupno 6 seminara na temu: „Zločin iz mržnje“. Od toga je u 2015. godini organizovala 2 jednodnevna seminara, a u 2016. godini – 4. Osnovni cilj ove obuke je ovladavanje posebnim znanjima vezanim za upoznavanje sa specifičnostima koncepta zločina iz mržnje, upoznavanje sa relevantnim međunarodno-pravnim odredbama i praksi Evropskog suda i UN Komiteta. Učesnici koji su prisustvovali ovim seminarima su sudije, tužioci i njihovi pomoćnici iz Viših i Osnovnih sudova i tužilaštava, kao i predstavnici MUP-a, sa tih područja, koji su raspoređeni da rade na predmetima u kojima se zločin počini iz mržnje. Ukupan broj učesnika tokom 2016. godine je 70.

U decembru 2017. godine je u organizaciji Kancelarije za ljudska i manjinska prava uz podršku Misije OEBS u Srbiji održan sedmi koordinacioni sastanak predstavnika nadležnih državnih organa i organizacija civilnog društva u cilju uspostavljanja mehanizma borbe protiv zločina iz mržnje u Republici Srbiji. Svrha sastanka je bila da se nastavi saradnja, podele iskustva, kao i da se istraže mogućnosti i mehanizmi za uspostavljanje saradnje između nadležnih državnih organa, pre svega Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova, Vrhovnog kasacionog suda, Republičkog javnog tužilaštva, Pravosudne akademije, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Centra za osnovnu policijsku obuku i Kancelarije za ljudska i manjinska prava, kao i organizacija civilnog društva koje su u dosadašnjem radu imale značajnu ulogu u borbi protiv zločina iz mržnje. Sastanku su prisustvovali i predstavnici Misije OEBS u Srbiji.

Krivična dela koja sadrže elemente diskriminacije, podstrekivanja na nasilje i govor mržnje, kao što je npr. krivično delo izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti iz čl. 317. KZ predstavljaju krivična dela za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, što znači da je javni tužilac dužan da preduzme krivično gonjenje uvek kada raspolaže osnovima sumnje da je učinjeno krivično delo, saglasno načelu legaliteta propisanom čl. 6 st. 1 Zakonika o krivičnom postupku. Shodno tome, javna tužilaštva nastavila su sprovođenje istrage i krivično gonjenje krivičnih dela u vezi sa međunarodnim incidentima.

Pored toga, Programom i planom rada Republičkog javnog tužilaštva predviđeno je da će ovo tužilaštvo pratiti postupanje nadležnih javnih tužilaštava u predmetima od šireg društvenog značaja ili

— Pojam, elementi i međunarodno pravni okvir;

— Pravni okvir i sudska krivično-pravna zaštita u slučajevima zločina iz mržnje;

za koja je zainteresovana javnost, među kojima su i predmeti povodom povreda ljudskih prava i svih oblika diskriminacije. U cilju sprovođenja nadzora nad postupanjem po ovim predmetima, apelaciona javna tužilaštva dužna su da Republičkom javnom tužilaštvu dostavljaju tromesečne izveštaje iz navedenih oblasti.

U cilju sprovođenja efikasne istrage međunacionalnih incidenata, a naročito onih koji stiču obeležja krivičnog dela, izazivanja rasne, nacionalne i verske mržnje i netrpeljivosti, Republičko javno tužilaštvo nastavilo je stručno usavršavanje javnih tužilaca i zamenika javnog tužioca na ovu temu. U tom smislu, po pozivu Ambasade SAD u Beogradu, u avgustu 2016. godine Republičko javno tužilaštvo preduzelo je pripreme aktivnosti radi obezbeđivanja učešća 5 predstavnika javnog tužilaštva na seminaru „Zločini iz mržnje“, održanog 3 -7. 10. 2016. godine u Međunarodnoj policijskoj akademiji (ILEA) u Budimpešti.

Predstavnik Republičkog javnog tužilaštva učestvovao je na sedmom Koordinacionom sastanku u cilju uspostavljanja mehanizma borbe protiv zločina iz mržnje u Republici Srbiji, održanom 1. i 2. 12. 2016. godine, u organizaciji Kancelarije za ljudska prava i manjinska prava Vlade Republike Srbije i Misije OEBS u Srbiji.

U Beogradu je 10. aprila 2017. godine održan osmi koordinacioni sastanak predstavnika nadležnih državnih organa i organizacija civilnog društva u cilju uspostavljanja budućeg mehanizma borbe protiv zločina iz mržnje u Republici Srbiji, u organizaciji Kancelarije za ljudska i manjinska prava i Misije OEBS u Srbiji. Predstavljene su realizovane aktivnosti, od kojih se većina odnosi na obuke za pravosuđe koje se sprovode u saradnji sa Akademijom. Takođe, radna grupa (Tamara Mirović, Jasmina Kiurski i Milan Antonijević) je započela izradu Smernica za gonjenje za dela Zločin iz mržnje. Planira se da Smernice budu deljene kao radni materijal na seminarima. U procesu izrade Smernica za krivično gonjenje zločina iz mržnje, dana 15. 6. 2017. godine, održan je sastanak članova Radne grupe sa predstavnicima organizacija civilnog društva, na kome su predstavnici civilnog društva predstavili svoja iskustva u oblasti zločina iz mržnje i dali predloge koji će pomoći u izradi Smernica. Članovi Radne grupe izradili su nacrt Smernica, odnosno Priručnika za krivično gonjenje zločina iz mržnje.

Pored toga, predstavnik Republičkog javnog tužilaštva učestvovao je dana 3. 3. 2017. godine na okruglom stolu pod nazivom „Prostor za branitelje ljudskih prava – Okrugli sto o pretnjama u sajber-spejsu i javnosti“ organizovanom u okviru IPA 2013 tvining projekta „Podrška unapređenju ljudskih prava i nulta tolerancija za diskriminaciju“.

Takođe, predstavnik Republičkog javnog tužilaštva učestvovao je u predstavljanju Trećeg periodičnog izveštaja o primeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima Komitetu za prava čoveka Ujedinjenih nacija 7- 8.3. 2017. godine u Ženevi.

mera **4.1.6.**

Obezbediti stručne obuke državnih službenika u vezi sa primenom antidiskriminatornih propisa u odnosu na osetljive društvene grupe

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI lica - primeni AD propisa o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Realizatori mere: SUK.

Učesnici: OCD.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano za svaku kalendarsku godinu.

mera **4.1.9.**

Obezbediti stručne obuke za sudije, tužioce i druge zaposlene u pravosuđu u vezi sa sprečavanjem diskriminacije, o međunarodnim standardima, praksi međunarodnih nadnacionalnih mehanizama zaštite ljudskih prava i opštenju funkcionera i zaposlenih u pravosudnoj upravi sa pripadnicima osetljivih društvenih grupa

Aktivnosti: 1.1. Izrada plana i programa stručne obuke za sudije i tužioce o međunarodnim antidiskriminatornim standardima i odlukama međunarodnih ugovornih tela, posebno u vezi sa diskriminacijom osetljivih društvenih grupa. 1.2 Sprovođenje

obuke za sudije i tužioce. 1.3. Izrađen priručnik za primenu AD propisa sa posebnim akcentom presude i odluke međunarodnih tela i upored-pravnih sistema koje se naročito odnose na nacionalne manjine, LGBTI osobe, OSI, IRL i migrante. 1.4. Sprovođenje obuke za službenike u pravosudnoj upravi.

Realizatori mere: Pravosudna akademija.

Učesnici: VSS, DVT, OCD, KljMP, SUK. Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano za svaku kalendarsku godinu od momenta usvajanja plana i programa.

Pravosudna akademija navodi da je izrađen plan i program stalne obuke za 2017. godinu, čiji integralni deo upravo predstavljaju i pitanja u vezi sa međunarodnim antidiskriminacionim standardima i odlukama međunarodnih ugovornih tela, posebno u vezi sa diskriminacijom osetljivih društvenih grupa (<http://pars.rs/sekcija/78/stalna-obuka.php>). Tokom III kvartala 2017. godine, u saradnji sa OEBS - om, u Vršcu organizovan je dvodnevni okrugli sto na temu harmonizacije sudske prakse u oblasti nediskriminacije za sudije apelacionih sudova koje rade u odeljenjima sudske prakse, kao i one koje se bave radnim pravom. Na okruglom stolu su učestvovali sudije Vrhovnog kasacionog suda kao govornice, koje su pokrenule nova sporna pitanja oko kojih je potrebno da se sudije usaglase na svojim opštim sednicama, kao i predstavnik kancelarije Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Kao zaključak je konstatovano da bi budućim ovakvim skupovima bilo svrsishodno da prisustvuju i sudije Ustavnog suda. Potom, održan je i drugi trodnevni trening trenera na naprednom nivou za buduće predavače Akademije u oblasti nediskriminacije. Učesnicima je predstavljena najnovija praksa Evropskog suda za ljudska prava i Suda pravde EU, kao i poslednje tendencije u domaćoj sudskoj praksi. Tokom IV kvartala 2017. godine, odbačenih osam sudija koji su pohađali naprednu obuku treninga trenera u oblasti diskriminacije su početkom novembra meseca učestvovali u studijskoj poseti Evropskom sudu pravde u Luksemburgu, gde su imali prilike da se upoznaju sa nadležnostima i sudskom praksom ovog suda. Takođe je organizovan sastanak u Briselu sa Evropskim ombudsmanom. Takođe, Kancelarija za ljudska i manjinska prava je u saradnji sa OEBS Misijom organizovala 4. i 5. decembra 2017. godine u Šapcu deveti koordinacioni sastanak predstavnika državnih organa i organizacija civilnog društva, u cilju uspostavljanja budućeg mehanizma borbe protiv zločina iz mržnje u Republici Srbiji. Radna grupa je u završnoj fazi sa izradom Smernica za gonjenje za dela Zločin iz mržnje. Ministarstvo pravde navodi da je u planu te da bi trebalo da se izradit Nacionalna strategija za ostvarenje prava žrtava.

Na sastanku su usvojene sledeće preporuke:

1. Dalja obuka sudija, tužilaca i policije u cilju boljeg upoznavanja člana 54a KZ, naročito dokazivost subjektivnog elementa pobuda iz mržnje, pisanje dispozitiva optužnog akta, unošenje ovog člana u obrazloženje presude;
2. Dalja kodifikacija člana 54a KZ i mogućnost izrade Protokola o postupanju državnih organa (sudova, tužilaštva, Ministarstva pravde i državne uprave, Ministarstvo unutrašnjih poslova, nevladinog sektora i Kancelarije za ljudska i manjinska prava) u pogledu zločina iz mržnje;
3. Planira se održavanje seminara za sudije tužioce i policiju
4. Planira se da Smernice budu deljene kao radni materijal na seminarima

U okviru pomenute saradnje sa OEBS-om, kojom su organizovane obuke za sudije o međunarodnim dokumentima i standardima u oblasti zaštite od diskriminacije nacionalnih manjina i praksi ESLJP, kao i efikasno procesuiranje zločina iz mržnje, napominje se da sastavni deo tog obrazovanja svakako predstavlja i zaštita prava LGBTI osoba. Obrazovanje se kontinuirano sprovodi i za korisnike početne obuke Akademije, na teorijskim seminarima i radionicama.

Mere usmerene na unapređivanje i promenu prakse:

mera
4.6.2.

Preduzeti konkretne mere radi unapređenja položaja osetljivih društvenih grupa radi prevencije i sprečavanja diskriminacije i obezbeđenja principa jednakosti

Posebna mera u odnosu na osetljivu društvenu grupu: LGBTI - organizovanje grupa podrške za LGBT osobe koje su završile na ulici pri opštinskim centrima za socijalni rad i grupe podrške roditeljima LGBT dece i mladih.

Aktivnosti: 1. Organizovanje grupa za podršku pri CZR.

Realizatori mere: MRZBSP, MDULS.

Učesnici: KLjMP, OCD, JLS, centri za socijalni rad.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano.

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - organizovanje grupa podrške za LGBTI osobe koje su završile na ulici pri opštinskim centrima za socijalni rad i grupe podrške roditelja LGBT dece i mladih.

Aktivnosti: 1. Organizovanje grupa za podršku pri CZR.

Realizatori mere: MRZBSP, MDULS.

Učesnici: KLjMP, OCD, JLS, CSR.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja navodi da su Republičkom zavodu za socijalnu zaštitu akreditovana dva programa obuke za rad sa LGBT osobama koji su namenjeni stručnim radnicima zaposlenim u sistemu socijalne zaštite. To su: 1. Smernice za rad sa seksualnim manjinama u sistemu socijalne zaštite (DUGA) i 2. Napredni trening za rad sa seksualnim i rodnim manjinama u sistemu socijalne zaštite (DUGA). Nakon ovih treninga često se uspostavlja i saradnja u konkretnim slučajevima, a pokrenute su i inicijative za programe podrške roditeljima LGBT osoba.

mera 4.1.1.

Uvesti u obrazovni sistem različite sadržaje i oblike rada koji promovišu antidiskriminaciono ponašanje i vrednosti i razvijaju kompetencije za život u demokratskom društvu

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - sticanje znanja o pravima LGBTI osoba kroz uvedene nastavne sadržaje.

Aktivnosti: 1. Uvođenje u programe formalnog obrazovanja teme koje razvijaju kulturu mira, tolerancije, razumevanja i uvažavanja različitosti, interkulturalnog dijaloga, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije prema različitim osetljivim grupama.

Realizatori mere: MPNTR.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano od momenta uvođenja.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja navodi da u okviru obaveznog stručnog usavršavanja jedna od pet prioritetnih oblasti obavezne obuke nastavnika, utvrđenih Pravilnikom o stalnom stručnom usavršavanju nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika („Sl. glasnik RS“, broj 81/17) jeste: stvaranje tolerantne i nediskriminativne sredine za svakog pojedinca, kao i prevencija nasilja, prevencija diskriminacije i inkluzija dece iz društveno marginalizovanih grupa. Programski sadržaji koji se odnose na vaspitanje za demokratiju i građansko društvo deo su nastavnog plana i programa za osnovne i srednje škole, a ostvaruju se kroz nastavni predmet *Građansko vaspitanje*. Ovaj predmet ima status obaveznog izbornog predmeta koji se bira za svaku školsku godinu. U toku 2017. godine Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja je, u skladu s Akcionim planom za realizaciju Strategije obrazovanja do 2020, pripremio nove nastavne planove i programe za osnovno obrazovanje i vaspitanje. Programi su ishodovno orijentisani i treba da obezbede razvoj međupredmetnih kompetencija od kojih je jedna Odgovorno učešće u demokratskom društvu koja se prepoznaje u ishodima koji se odnose na poštovanje ljudskih prava i slobode. U okviru novih programa izbornog predmeta građansko vaspitanje cilj nastave i učenja je da učenik izučavanjem osnovnih principa, vrednosti i procedura građanskog društva postane svestan svojih prava i odgovornosti, osetljiv za potrebe pojedinaca i zajednice i spreman da aktivno deluje u zajednici uvažavajući demokratske vrednosti. U okviru drugih nastavnih predmeta, u skladu sa njihovim mogućnostima, uvode se ishodi koji se odnose na poštovanje rodne ravnopravnosti, različitosti i interkulturalni dijalog. Poštovanje demokratskih procedura, odgovorno, humano i tolerantno ponašanje u društvu, osetljivost na društvenu nepravdu, saradnja i timski rad su neki od ishoda koji su povezani sa ljudskim pravima, a nalaze se u nastavnim programima.

Unaprediti kvalitet udžbenika, nastavne planove i programe kao i sadržaje udžbenika i drugih nastavnih materijala na svim nivoima obrazovanja, radi eliminisanja diskriminatorskih sadržaja (naročito onih koji se odnose na nacionalne manjine, rod, seksualnu orijentaciju i rodni identitet) odnosno sadržaja koji podstiču stereotipe i predrasude

Aktivnosti:

1. Praktično primeniti preporuku Poverenika za ZR za uklanjanje diskriminatorskih sadržaja iz udžbenika i nastavnih materijala radi sprečavanja diskriminacije, promovisanja tolerancije, uvažavanja različitosti i poštovanja ljudskih prava.
2. Pripremiti standarde, stručna uputstva i podzakonska akata koji sprečavaju da se diskriminatorni sadržaji nađu u udžbenicima koji se odobravaju.
3. Revidirati postojeće udžbenike i nastavna sredstva radi eliminisanja diskriminatornih sadržaja iz nastavnih planova i programa koji podstiču diskriminaciju odnosno sadržaje koji podstiču na stereotipe i predrasude.
4. Izrada godišnjeg izveštaja o diskriminacionim sadržajima udžbenika i drugih nastavnih materijala koji podstiču diskriminaciju i netoleranciju.

Realizatori mere: MPNTR. Učesnici: ZVKOV, Nacionalni prosvetni savet, BU FPN Centar za studije roda, OCD, ZNS, KLjMP.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano. Za svaku kalendarsku/ nastavnu godinu.

Na osnovu zahteva Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u novembru 2015. godine, formirana je radna grupa Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) sa zadatkom da preispita sadržinu odobrenih udžbenika za srednju školu, među kojima su i udžbenici „Interne bolesti sa negom 2“; „Zdravstvena nega III“; „Psihologija za drugi razred gimnazije“; „Psihologija“ za treći i četvrti razred trgovinskih, ugostiteljsko-turističkih i škola za lične usluge; „Neuropsihijatrija“ i „Dečija neuropsihijatrija“. Nakon pregleda udžbenika izrađen je izveštaj, koji ukazuje da je Radna grupa dala mišljenje da je u ovim udžbenicima neophodno izvršiti izmene. Pri donošenju mišljenja, Radna grupa se rukovodila činjenicom da su ovi udžbenici pisani pre više od dve decenije, kao i da u njima, pored primedbi navedenih u pritužbama, ima i drugih nedostataka. RG smatra da ovi udžbenici sadrže nedostatke zbog kojih ne bi trebalo da budu u upotrebi. Takođe, u nadležnosti ZUOV-a je samo da

daje stručnu ocenu o kvalitetu udžbenika, dok je na resornom ministarstvu da postupa po stručnom mišljenju. Posle mišljenja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti Ministarstvo navodi da **će navedene udžbenike ukloniti iz Pravidnika o planu udžbenika za period školske 2016/17. do 2018/19. godine**, zatim da će preko školskih uprava biti upućen dopis svim školama da se udžbenici „Interne bolesti sa negom 2“ „Zdravstvena nega III“; „Psihologija za drugi razred gimnazije“; „Psihologija“ za treći i četvrti razred trgovinskih, ugostiteljsko-turističkih i škola za lične usluge; „Neuropsihijatrija“ i „Dečija neuropsihijatrija“, ne koriste u izvođenju nastave za srednje škole. Ministarstvo je, takođe, održalo sastanak sa predstavnicima izdavačke kuće Zavod za udžbenike povodom ovih udžbenika i tom prilikom je dogovoreno da se autorima udžbenika „Interne bolesti sa negom 2“, „Psihologija“, „Psihologija za drugi razred gimnazija“ i „Zdravstvena nega III“, dostave pritužbe kako bi izneli svoje mišljenje o spornim sadržajima, a da udžbenici „Dečja neuropsihijatrija“ i „Neuropsihijatrija“ nisu u prodaji JP Zavoda za udžbenike.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja postupa prema odredbama novog Zakona o udžbenicima („Sl. glasnik RS”, br. 27/2018), član 41. U skladu sa tim, Ministarstvo je u postupku pribavljanja novog mišljenja Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Ukoliko Zavod oceni da je zahtev za povlačenje udžbenika opravdan, jer se njegovim korišćenjem ne obezbeđuje ostvarivanje ciljeva i ishoda obrazovanja i vaspitanja, uputiće izdavaču obrazloženje sa svim uočenim nedostacima. Ukoliko izdavač u roku od deset radnih dana ne dostavi Zavodu ispravljen rukopis udžbenika, Zavod predlaže ministru da donese rešenje o povlačenju udžbenika iz upotrebe. Ovaj postupak je u toku.

Treba naglasiti i da u okviru standardnih procedura davanja stručne ocene rukopisa udžbenika primenom Standarda kvaliteta udžbenika, a u skladu sa članom 11 Zakona o udžbenicima („Sl. glasnik RS”, br. 27/2018) koji se odnosi na zabranu diskriminacije Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) vodi posebnu pažnju da nijedan udžbenik koji dobije pozitivno mišljenje nema sadržaj koji je na bilo koji način diskriminativan. Ukoliko postoji sumnja Zavod se obraća Povereniku za zaštitu ravnopravnosti koji dostavlja svoje mišljenje. Takođe, u skladu sa članom 36 Zakona o udžbenicima, Zavod prati upotrebu odobrenih udžbenika. U toku 2016. godine Zavod nije dobio nijedan prigovor da postoji sumnja na prisustvo diskriminativnih sadržaja u udžbenicima odobrenim primenom Standarda kvaliteta udžbenika.

Što se tiče mere 4.1.3. iz Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine, Transrodne osobe - Izraditi Pravilnik o promeni oznake imena u polu u svedočanstvima i diplomama, u skladu sa zakonom i mišljenjem Poverenice za zaštitu ravnopravnosti (297/2011) prema kojoj je odbijanje za promenu imena čin posredne diskriminacije transpolnih osoba, MPNTR navodi da pravilnici kojim je uređena vrsta, naziv i sadržaj obrazaca i način vođenja evidencija,

odnosno kojim su utvrđeni obrasci javnih isprava nisu dopunjeni odredbama kojima je izričito uređena izmena podataka o promeni imena i pola u svedočanstvima i diplomama. Međutim, MPNTR je u više navrata školama, odnosno fizičkim licima koja su podnosila zahtev za davanje mišljenja u vezi sa promenom podataka svedočanstvima i diplomama licima koja su izmenila ime i pol, dostavljalo mišljenje da licu koje je u vanparničnom postupku promenilo građansko – lično stanje tako što je u matičnoj knjizi rođenih i izvodu iz nje utvrđena promena pola iz muškog u ženski pol ili obrnuto, odnosno kome se odobri promena imena nakon utvrđene promene građanskog – ličnog stanja u matičnoj knjizi rođenih, a Ministarstvo unutrašnjih poslova poništi jedinstveni matični broj i zameni ga novim na novi identitet, to lice stiče prava na nove javne isprave – ličnu kartu, pasoš, vozačku dozvolu, a samim tim i na javne školske isprave. MPNTR je dostavljalo mišljenje da škola od lica koje je završilo školovanje, a koje zahteva izdavanje nove javne isprave, treba da zahteva povlačenje iz pravnog prometa originala postojećih javnih isprava lica koje je promenilo pol, budući da osoba sa tim identitetom više ne postoji. Pošto je identitet promenjen, ova činjenica se unosi u evidenciju - matičnu knjigu koju škola trajno čuva. U rubriku: „Napomena“ škola bi trebalo da unese podatke iz rešenja Suda, Opštinske uprave i Ministarstva unutrašnjih poslova i nakon oglašavanja originala javnih isprava nevažećim, da na osnovu evidencije koju vodi izda duplikat na novo ime i pol, kako su utvrđeni u drugim postupcima, budući da bi u suprotnom osobi koja je promenila pol bilo ograničeno ili otežano pravo na rad i dalje školovanje.

Takođe, ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije je propisao listu prioriternih oblasti stručnog usavršavanja od značaja za razvoj obrazovanja i vaspitanja za period od 2016-2018. godine. Neke od prioriternih oblasti, koje utiču na razvijanje duha tolerancije i nediskriminacije su:

- Stvaranje tolerantne i nediskriminativne sredine za učenje i razvoj svakog pojedinca, zaštita od nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja i diskriminacije
- Prepoznavanje bezbednosnih rizika i reagovanje na njih

U Katalogu programa stalnog stručnog usavršavanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika za školsku 2016/2017. i 2017/2018. godinu (<http://katalog2016.zuov.rs>) mogu se videti svi odobreni programi koji se odnose na pomenute prioritentne oblasti. Neki od programa su:

- Škola tolerancije
- Mi i oni drugi
- „Vuk ili jagnje?“ Pristup agresiji i pružanje pomoći žrtvama i izvršiocima nasilja

- Vršnjačko nasilje i šta sa njim?
- Vršnjačkom podrškom i zanimljivijom nastavom do nenasilja u školi
- Etiketiranje kao oblik diskriminacije u učionici Izgradnja kulture jednakih prava, mogućnosti i odgovornosti, kroz obrazovno-vaspitni proces
- Kako razviti otpornost učenika na socijalne pritiske vršnjaka
- Ni crno ni belo – program za rad sa decom/mladima, protiv predrasuda, za toleranciju i interkulturalnost
- Od predrasuda i stereotipa do diskriminacije i nasilja
- Podrška zlostavljanom detetu
- Prevencija diskriminacije i razvoj tolerancije kod učenika
- Unapređivanje kompetencija nastavnika za primenu sadržaja iz oblasti rodne ravnopravnosti
- Prevencija nasilja i zlostavljanja dece putem IKT

Do sada je održano niz seminara sa ciljem stručnog usavršavanja zaposlenih u sistemu obrazovanja, u okviru kojih su obuhvaćene i teme razvijanja tolerancije i antidiskriminacije:

- Obuka za PU u Centru za stručno usavršavanje, Šabac, 3. 12. 2015.
- Nastavnici/vaspitači kao nosioci kvalitetnog obrazovanja za svu decu, ukupno 9 seminara;
- Konsultativna radionica „Povećanje obuhvata pripremnim predškolskim programom i prvim razredom osnovne škole“, Čačak, 31. 5. 2017., ukupno 4 radionice;
- Obuka za PU u Regionalnom centru za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, Čačak, 2. 12. 2015.

**MERA JE DELIMIČNO
REALIZOVANA**

mera 3.2.2.

Suzbiti akte nasilja, netolerancije i pretnje prema osetljivim društvenim grupama sprovođenjem efikasnih istraga i preduzimanjem mera krivično-pravne i drugih oblika zaštite i vođenje evidencije

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI - sprovođenje efikasne istrage i sankcionisanje diskriminatorских postupaka prema LGBTI osobama

Aktivnosti: 1. Otkrivanje, pronalaženje, hapšenje i privođenje pravdi učinilaca krivičnih dela sa elementima nasilja izazvanih ličnim svojstvom prema pripadnicima osetljivih društvenih grupa (naročito LGBTI, rodno uzrokovanog nasilja, prema nacionalnim manjinama i pripadnicima verskih zajednica), nakon realizacije aktivnosti 3.2.2/2.

Povećan broj procesuiranih slučajeva.

Realizatori mere: MUP.

Rok za ispunjenje mere: U skladu sa rokom iz Akcionog plana u okviru pregovora Srbije o pridruživanju Evropskoj uniji, za poglavlje 23.

Ministarstvo unutrašnjih poslova navodi da je u vezi sa realizacijom ove aktivnosti održana sednica Saveta za borbu protiv trgovine ljudima, koja je donela zaključke koji se odnose između ostalog na potrebu unapređenja sistema identifikacije, zaštite, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, kao i unapređenje proaktivnog sistema otkrivanja slučajeva trgovine ljudima i efikasnijeg procesuiranja učinilaca krivičnog dela Trgovine ljudima. Takođe, formirana je Interresorna radna grupa za prilagođavanje postojećih mehanizama saradnje nadležnih organa i uspostavljanje novih u skladu sa proaktivnim pristupom u otkrivanju slučajeva trgovine ljudima. Interresornu radnu grupu čine predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Inspekcije rada, Republičkog javnog tužilaštva, Tužilaštva za organizovani kriminal i Kriminalističko-policijske akademije.

**MERA JE DELIMIČNO
REALIZOVANA**

mera 4.5.4.

Upoznavanje širokog kruga građana sa kulturnim specifičnostima pojedinih osetljivih društvenih grupa radi njihove inkluzije i jačanja stepena tolerancije prema njima u javnosti kroz realizovanje programa podrške

Posebne mere u odnosu na osetljivu grupu: LGBTI- Afirmisanje i činjenje dostupnim kulture i druge karakteristike koje odlikuju LGBTI zajednicu kroz utvrđivanje i realizovanje programa i projekata podrške u kulturi.

Aktivnosti: 1. Podrška programima i projektima, kao i umetničkim, stručnim i drugim istraživanjima čiji su nosioci (organizatori/učesnici) posebno osetljive društvene grupe.

Realizatori mere: MKI.

Učesnici: MF, KLjMP, OCD.

Rok za ispunjenje mere: Kontinuirano.

07.

Zaključak ili šta je urađeno, a šta nas još čeka

Uočljivo je da u domenu normativnog uređenja LGBT prava nije urađeno gotovo ništa od planiranog. Nije donet propis kojim se omogućava registracija istopolnih partnerstava, kao ni zakon o rodnom identitetu, nisu normativno uređene pravne posledice promene, odnosno, prilagođavanja pola, uključujući brzu promenu ličnih dokumenata, i nisu donete izmene zakona kojim treba da se uredi oblast nasleđivanja istopolnih partnera. Takođe, nije donet podzakonski akt radi sprečavanja diskriminatorskih praksi u vezi sa brakom i porodicom u odnosu na LGBTI/transpolne osobe i zdravstveno stanje, koji bi bio jasan osnov za centre za socijalni rad o neprihvatljivosti diskriminatornih praksi u pogledu održavanja kontakta sa decom.

Napredak se beleži, pre svega, u jačanju kompetencija organa javne uprave za delovanje u oblasti unapređivanja prava LGBT osoba u obrazovanju, zdravstvenoj i delimično socijalnoj zaštiti, a daleko manje u oblasti stanovanja i zapošljavanja. U domenu poboljšanja prakse antidiskriminacionog postupanja, održavanje Parade ponosa nekoliko godina za redom bez većih incidenata, možemo smatrati uspehom. Ovo je pozitivan pomak u realizaciji prava na javno okupljanje LGBT populacije, čemu je doprinela bolja saradnja sa policijom, ustanovljavanje oficira za vezu u policiji, ali i dalje postoje bezbednosni rizici po učesnike, pa se ne može reći da se ovo pravo ostvaruje u punoj meri.

Statistički gledano od 17 mera planiranih za LGERT kao ciljnu grupu, tek je 40% realizovano, dok je skoro 25% planiranih mera ostalo nerealizovano.

Došlo je do unapređenja u sferi propisa jer je izmenjen Krivični zakonik, pa su seksualna orijentacija i rodni identitet dodati kao osnovi kod krivičnog dela povreda ravnopravnosti. Zakon o osnovama obrazovanja i vaspitanja takođe dodaje rodni identitet i seksualnu orijentaciju kao mogući osnov diskriminacije, a dva podzakonska akta koja se bave prepoznavanjem i delovanjem protiv diskriminacije u

sistemu obrazovanja takođe prepoznaju ove osnove za diskriminaciju. U domenu sporta pravni okvir zabrana diskriminacije je prepoznata u novom Zakonu o sportu, koji je usvojen u februaru 2016. godine, ali zabranom diskriminacije nije izričito obuhvaćena diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2018. godinu navodi da je za zaposlene u centrima za socijalni rad obezbeđena obuka o adekvatnim uslugama socijalne zaštite za LGBTI lica i njihove porodice. Međutim, potrebno je i dalje raditi na većem broju adekvatnih programa socijalne podrške namenjene LGBT populaciji, kao i na pravilnicima koji određuju uslove za pružanje kombinovanih usluga LGBT osobama u sferi socijalne, kako bi se mogli licencirati takvi programi, a lokalne uprave mogle izdvajati sredstva za njihovu realizaciju.

Obuka u cilju borbe protiv diskriminacije je organizovana za policiju, a naponi za poboljšanje komunikacija sa LGBTI zajednicom su u toku. Međutim, situacija je i dalje teška, a kasni se s aktivnostima u akcionom planu za nacionalnu strategiju za borbu protiv diskriminacije koje su od koristi za LGBTI lica. Takođe je došlo do blagog porasta nasilja nad LGBTI licima. Istraga, gonjenje i sankcije za govor mržnje, pretnje i napade na pripadnike LGBTI zajednice su često neadekvatne. I dalje nedostaju centralizovani zvanični podaci o zločinima iz mržnje. Govor mržnje u javnom prostoru je najviše prisutan u odnosu na Rome i LGBT osobe i to u medijima, kao i na društvenim mrežama, u vidu grafita po gradovima i slično, što svakako doprinosi distanci koja postoji prema romskoj populaciji i stvara neprijateljsko i nebezbedno okruženje. Identifikovan je niz neprimerenih izjava, komentara i sadržaja koji se odnose na LGBT populaciju i migrante. Pored državnih organa koji bi trebalo da procesuiraju i kažnjavaju ovakve slučajeve, mediji takođe imaju veliku odgovornost, ali vrlo često pišu senzacionalistički o temama koje se odnose na osetljive grupe, reinterpreteraju događaje zbog povećanja tiraža i doprinose diskriminaciji i stigmatizaciji pojedinih grupa. Transrodna lica su posebno osetljiva na diskriminaciju, odbijanje porodice, beskućništvo i nasilje. Obezbeđivanje novih zvaničnih ličnih dokumenata je sporo, što utiče na njihova demokratska prava. Ne postoji zakon o pravnom priznavanju pola. Diskriminatorni sadržaj je uklonjen iz dva srednjoškolska udžbenika, a još šest je potrebno revidirati. Potrebna je jača, vidljiva politička posvećenost unapređenu socijalne uključenosti i poštovanju prava LGBTI osoba.

Treba skrenuti pažnju i na problem beskućništva. Od ukupnog broja registrovanih beskućnika, najviše je žena preko 65 godina starosti, oko 31% čine Romi, a u naročitom riziku od beskućništva prepoznate su i osobe sa psihičkim smetnjama, LGBTI osobe i žrtve porodičnog nasilja. Na teškoće nailaze i mlade LGBT osobe koje većinom žive u porodicama koje ne odobravaju njihovu seksualnu orijentaciju, te mladi sve više završavaju kao beskućnici nakon „autovanja“. U oblasti zdravstvene zaštite procene su da je-

od deset LGBT osoba ima utisak da zdravstvene ustanove adekvatno odgovaraju na njene potrebe u vezi sa fizičkim i mentalnim zdravljem, a imajući u vidu prethodna negativna iskustava, mnoge LGBTI osobe se plaše da bi njihovo „autovanje“ moglo dovesti do stigmatizacije i sekundarne viktimizacije, zbog čega nerado otkrivaju svoju seksualnu orijentaciju, čak i kada je takva informacija medicinski relevantna. Kada je reč o trans* osobama, situacija u pogledu zdravstvene zaštite je poboljšana tako što je propisano da se 65% troškova procesa prilagođavanja pola finansira iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, međutim i dalje postoji prostor za poboljšanje. Nije rešeno pitanje finansiranja hormonalne terapije koja se uzima doživotno, kao i česte nestašice hormona na tržištu, a trans osobe koje prolaze operaciju prilagođavanja pola, obavezne su da se podvrgnu i postupku sterilizacije. U jednom postupku vođenim pred Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti, dato je mišljenje da je Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata diskriminisao LGBT osobe postavljanjem pitanja u upitniku, u kojem se od studenata i studentkinja prilikom obavljanja sistematskog pregleda zahtevalo da se izjasne o svojoj seksualnoj orijentaciji¹². Iako možemo govoriti o zadovoljavajućem zakonodavnom okviru koji zabranjuje diskriminaciju u medijima, između ostalog, i zbog seksualne orijentacije ili drugog ličnog svojstva, u praksi svedočimo da se u medijskom prostoru i dalje široko promovisu rodni, etnički, verski i drugi stereotipi i predrasude, stvara se negativna slika i produbljuje socijalna distanca prema pojedinim osetljivim grupama, a naročito prema Romima i LGBT populaciji, pojedinim nacionalnim manjinama i drugo reagovanje u slučajevima govora mržnje. Zabrinjava što reagovanje na diskriminaciju u medijama najčešće izostaje ili nije adekvatno, tako da je retka primena mere i sankcija. Još više zabrinjava nedovoljno medijskih priloga koji promovisu principe ljudskih prava i ravnopravnosti. Naročito marginalizovana je višestruka diskriminacija, čije posledice gotovo nikad nisu jasno naglašene u medijima.

12 <http://ravnopravnost.gov.rs/prituzbaudruzenja-ric-protiv-zzs-ns-zbog-diskriminacije-na-osnovu-seksualne-orijentacije-u-oblasti-zdravstvene-zastite/>

08.

Dugočekani zakon

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći (2018) uređuje se besplatna pravna pomoć za građane kao nje-ne korisnike i načini njenog ostvarivanja i pružanja. Članom 10. ovog zakona utvrđeno je između ostalog da se besplatna pravna pomoć zasniva na načelu jednake dostupnosti ovog prava, bez diskriminacije pružaoca, tražioca i korisnika, kao i na omogućavanju pristupa objektima u kojima se pruža. U skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći, čija je primena počela 1. oktobra, na internet prezentaciji Ministarstva pravde objavljen je Registar pružalaca besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške. Registar će u narednom periodu biti redovno ažuriran, kako bi građani/ke bili u potpunosti informisani kome mogu da se obrate kako bi ostvarili besplatnu pravnu pomoć i podršku. Prema Zakonu, Registar vodi Ministarstvo pravde, kao jedinstvenu javnu elektronsku bazu podataka, a građani/ke u toj bazi mogu da ostvare uvid u podatke o advokatima/kinjama, lokalnim samoupravama, javnim beležnicima, udruženjima, pravnim fakultetima i posrednicima, koji, prema Zakonu, pružaju besplatnu pravnu pomoć i besplatnu pravnu podršku.

Osnovni cilj Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći je da omogući jednak pristup pravdi svim građanima i građankama.

Jedno od najznačajnijih rešenja za građane/ke odnosi se na određivanje tri grupe korisnika/ca besplatne pravne pomoći, pa će tako pravo na tu pomoć ubuduće imati korisnici/e socijalne pomoći i dečjeg dodatka, lica koja bi zbog plaćanja pravne pomoći iz sopstvenih prihoda došla u situaciju da budu korisnici/e socijalne pomoći, kao i pripadnici/e ranjivih, odnosno društveno osetljivih grupa, među kojima su deca, žrtve nasilja u porodici, azilanti/kinje, izbeglice, osobe sa invaliditetom, žrtve trgovine ljudima.

Zakon definiše da se besplatna pravna pomoć sastoji od pružanja pravnih saveta, sastavljanja podnesaka, zastupanja i odbrane, a besplatna pravna podrška od pružanja opšte pravne informacije, popunjavanja formulara, sastavljanja javnobeležničke isprave i posredovanja u rešavanju sporova. Zakon

uređuje i način finansiranja besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške, i to kroz sredstva Budžeta Republike Srbije, jedinica lokalne samouprave, kao i kroz donacije i projektno finansiranje.

Loše rešenje je što okosnicu pružanja besplatne pravne pomoći pružaju advokati i službe pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave, koje i dalje postoje u svega 1/4 opština u Republici Srbiji. OCD, koje imaju veliko iskustvo u pružanju besplatne pravne pomoći, imaju to pravo samo u oblasti azila i diskriminacije, a i tada ovu pomoć mogu pružati samo advokati koje OCD angažuje.

Poverenik ističe da je u postupku izrade i usvajanja navedenog zakona veliki broj organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava uputio primedbe povodom odredbe kojom se propisuje ko može biti pružalac besplatne pravne pomoći. Zaštitnik građana ističe da LGBT osobe nisu navedene u kategorijama korisnika i pored činjenice da se suočavaju sa čestim kršenjima njihovih prava u različitim sferama života.

Ipak, tek posle uređivanja pitanja zasnivanja bračne zajednice, nasleđivanja, usvajanja dece u zakonima, može se govoriti o značajnim sistemskim unapređenjima koja omogućavaju ravnopravnost LGBT osoba i prevenciju diskriminacije u sferi privatnog i porodičnog života.

09. Preporuke

- Stvaranje bezbednosnog okruženja i unapređenje tolerancije prema osetljivim društvenim grupama.
- Obezbediti delotvornu prevenciju radi sprečavanja akta nasilja i netolerancije prema osetljivim društvenim grupama.
- Preduzimanje mera za sprečavanje širenja, promovisanje i podsticanje mržnje i netrpeljivosti na javnim skupovima, putem medija i interneta, grafitima ili na druge načine.
- Suzbijati akte nasilja, netolerancije i pretnje prema osetljivim društvenim grupama sprovođenjem efikasnih istraga i preduzimanjem mera krivično-pravne i drugih oblika zaštite i vođenja evidencije.
- Preduzimanje mera za adekvatnu kaznenu politiku za krivična dela počinjena iz mržnje i slanje poruke javnosti da je u pitanju zabranjeno ponašanje koje se neće tolerisati.
- Suzbijanje govora mržnje i akata nasilja i privođenje pravdi učinilaca takvih dela.
- Razvoj sistema podrške (institucionalne, psihološke, materijalne i dr) žrtvama nasilja prema pripadnicima osetljivih grupa.
- Preduzimanje mera za povećanje bezbednosti LGBTI i Roma i promovisanje koncepta bezbednosne kulture.
- Preduzimanje mera za unapređenje društvene osetljivosti i povećanje kompetencije stručnjaka u organima vlasti i javnim službama, u pogledu bezbednosti pripadnika osetljivih društvenih grupa.

- Preduzimanje mera za smanjivanje distance, stereotipa i predrasuda, povećavanje antiskriminacione kulture i ravnopravnosti u društvu, kroz edukacije, javne kampanje, obrazovanje na svim nivoima, kulturnim aktivnostima, informativnim aktivnostima, kao i ciljanim obukama za predstavnike svih sektora, uključujući i medije.
- Doneti propise kojima se omogućava registracija istopolnih parova i regulišu dejstva, pravne posledice i način prestanka registrovanih partnerstva, u skladu sa preporukama Saveta Evrope, kao i preduzimati mere usmerene ka eliminisanju diskriminacije i stigmatizacije LGBT osoba.
- Posebnu pažnju posvetiti odgovornom izveštavanju koje ne sme da karakteriše govor mržnje, senzacionalizam, seksizam, mizoginija, diskriminatorni stavovi i uvredljivo izveštavanje koje je najčešće usmereno ka ženama i pripadnicima LGBT populacije. Podsticati integrisanje tema koje razvijaju kulturu tolerancije, razumevanja i uvažavanja različitosti, međugeneracijske solidarnosti, međusobnog poštovanja, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije u medijima i na društvenim mrežama.
- Obezbediti programe socijalne podrške namenjene LGBT populaciji, posebno u vezi sa sprečavanjem beskućništva mladih LGBT osoba i osoba u fazama tranzicije.

Naslov:

Analiza efekata Strategije i pretećeg Akcionog plana prevencije i zaštite od diskriminacije

Publikaciju izdaje:

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Za izdavača:

Aleksandra Gavrilović

Prevod:

Aida Spahić

Grafički dizajn i prelom:

Ivana Radmanovac

Tiraž: 300

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cele publikacije ili njenih delova je poželjno, uz prethodno pisano informisanje izdavača na mejl: labris@labris.org.rs